

บทสังเคราะห์การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์
ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา

โดย

ร้อยตำรวจโทหญิงนวลตา อาภาคัพพะกุล

ได้รับการสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2552

คำนำ

บทสังเคราะห์การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา เป็นการสังเคราะห์จากโครงการเยียวยาปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา โดยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการดำเนินโครงการสุนทรียสนทนา และการจัดเวทีนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในภาคใต้ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเพิ่มเติมในข้อมูลเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รากฐานของปัญหา รวมถึงข้อกฎหมายที่มีความสัมพันธ์กับผู้ที่มีนับถือศาสนาอิสลามจากผู้รู้ด้านกฎหมาย ทั้งนี้ผู้สังเคราะห์คำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการชี้ประเด็นที่อาจจะต้องมองประเด็นปัญหาให้กว้างมากขึ้น ข้อต่อรองและข้อเรียกร้องที่เกิดจากการมองปัญหาอาจจะต้องมีการทบทวนอีกครั้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการนอกพื้นที่ นักวิชาการในพื้นที่ นักการศาสนา ผู้นำศาสนา หรือแม้แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม อาจจะต้องเดินออกมาจากพื้นที่และมองกลับไปอีกครั้งเพื่อพิจารณาว่า จะมีกลวิธีใดที่จะทำให้ความสงบกลับมาสู่ภาคใต้ได้อีก ฉะนั้น การมองว่า “ภาคใต้” มีความเป็น “พหุวัฒนธรรม” ที่โดดเด่นกว่าภูมิภาคอื่น ๆ จึงต้องใช้จุดนี้เป็นจุดแก้ปัญหา มากกว่าการพยายามดึงเอาอัตลักษณ์ของตนเองมาเน้นและบอกถึงความเป็นเจ้าของ เพราะที่ผ่านมาถึงแม้จะมีความกระทบกระทั่งกันบ้างแต่ก็ไม่ได้มีความรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต สุนทรียสนทนาอาจจะเป็นทางออกหนึ่งที่น่ามาใช้ในการสร้างความเข้าใจกันใหม่อีกครั้ง แต่ก็ต้องเป็นสุนทรียสนทนาที่ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องจริง ๆ มิฉะนั้นการจัดสุนทรียสนทนาจึงจะเป็นเพียงเวทีระบายความรู้สึกที่ไม่สามารถหาทางออกได้

ด้านนโยบายที่เป็นผลพวงจากการจัดสุนทรียสนทนา เป็นภาพสะท้อนว่า ข้อเสนอต่าง ๆ มาจากประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก จึงอาจทำให้การมองประเด็นมุ่งไปที่เรื่องของกฎหมาย ประเพณีของชาวไทยมุสลิม ซึ่งเสนอมา 6 นโยบาย แต่บางนโยบายก็สามารถจัดการได้ในพื้นที่เนื่องจากเป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่

ท้ายที่สุดนี้ ผู้สังเคราะห์หวังว่า สักวันหนึ่งภาคใต้คงจะสงบและทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเห็นอกเห็นใจกัน เข้าใจและยอมรับข้อจำกัดของกันและกัน เพราะการแก้ปัญหาในภาคใต้คงไม่มีวิธีใดวิธีเดียว จะต้องอาศัยหลาย ๆ วิธี ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การกลับคืนมาของความสงบสุข

ร้อยตำรวจโทหญิงนวลตา อาภาศัพท์กุล

8 กรกฎาคม 2552

กิตติกรรมประกาศ

บทสังเคราะห์นี้จะสำเร็จไม่ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ผู้สังเคราะห์ ขอขอบคุณ อาจารย์อำนวยการ อินทสระโร และคุณกิจเกษม ศุภโสภณวิทย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้จัดการธนาคารอิสลาม สาขาหาใหญ่ ที่ร่วมวิเคราะห์และให้ข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์เทพ สุธีรภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยระบบสุขภาพใต้ ที่ร่วมให้ข้อคิดเห็นและให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

และที่ขาดไม่ได้คือ เจ้าหน้าที่ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพใต้ ที่ให้ความช่วยเหลือในการค้นหาข้อมูล ละวัตถุดิบมาประกอบการสังเคราะห์

ร้อยตำรวจโทหญิงนวลตา อาภาศัพท์กุล

8 กรกฎาคม 2552

สารบัญ

หน้า

คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญแผนภูมิ	ง
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ิ
บทสังเคราะห์การเฝ้าระวังยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา	1
- สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้	3
- กระบวนการดำเนินงาน	11
-การจัดการความรู้โดย สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	15
-สิ่งดี ๆ ที่ได้จากการจัดสุนทรียสนทนา	20
-ข้อจำกัดของการดำเนินงาน	20
-ประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาดำเนินการต่อไป	22
บทสังเคราะห์ประเด็นนโยบาย	24
สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเสนอนโยบาย	38
ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร	39
สรุป	40
บรรณานุกรม	41

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 จำนวนครั้งและอัตราการเกิดความไม่สงบระหว่าง 4 มกราคม 2547 ถึง 14 ตุลาคม 2551	6
แผนภูมิที่ 2 จำนวนและอัตราผู้เสียชีวิตจำแนกตามศาสนาที่นับถือ ระหว่าง 4 มกราคม 2547 ถึง 14 ตุลาคม 2551	7
แผนภูมิที่ 3 แสดงองค์ประกอบของกลุ่มที่เข้าร่วมกระบวนการสุนทรียสนทนา	13
แผนภูมิที่ 4 แสดงกระบวนการสานเสวนาและผลลัพธ์	23

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

นับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน (มิถุนายน 2552) ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประกอบด้วยจังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอสะบ้าย้อย นาทวี เทพา และจะนะ ยังมีความรุนแรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีความพยายามของหลายฝ่ายมีการประยุกต์ศาสตร์เพื่อการแก้ไขปัญหา แต่ก็พบว่า ปัญหาดังกล่าวไม่ได้ลดลงอย่างที่คาดการณ์ไว้ จากข้อมูลอัตราการเกิดความรุนแรงรายวันคือ 5.05 ครั้งต่อวัน(รายงานสถานการณ์เฝ้าระวังการบาดเจ็บจากความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2551) ในแต่ละครั้งเกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินสะท้อนให้เห็นถึงความสมานฉันท์ยังไม่ปรากฏ หลายภาคส่วนจึงร่วมมือกันหาทางที่จะแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างกันให้คนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ที่จัดได้ว่าเป็น “พหุวัฒนธรรม” ดังนั้น ด้วยความพยายามของ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และหน่วยงานวิชาการทั้งจากภาครัฐ เอกชน ปราชญ์ และผู้รู้ในชุมชน จึงร่วมกันจัดให้มี “สุนทรียสนทนา” เกิดขึ้นโดยจัดเป็นยุทธศาสตร์ 3 ปี สิ่งที่เราคาดว่าจะได้มาคือ การขยายกลุ่มพูดคุยสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน และ เกิดนโยบายสาธารณะเพื่อเสนอต่อรัฐบาลกลางในการจัดเป็นนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

นอกจากการใช้กระบวนการสุนทรียสนทนาแล้ว สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ยังได้นำข้อคิดดังกล่าวไปสังเคราะห์เพิ่มเติมและนำสู่เวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ จัดเวทีวิชาการเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและจัดทำนโยบายให้สอดคล้องกับพื้นที่ผ่านความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และนำเสนอข้อคิดเห็นจากพื้นที่โดยผ่านพรรคการเมือง โดยสะท้อนแนวคิดและสิ่งที่คาดหวังว่ารัฐจะนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นมานาน ทำให้เกิดภาพที่ชัดเจนขึ้น คือ การร่วมคิด ร่วมทำ นำไปสู่การดำเนินการโครงการเยียวยาฯ ภายใต้แนวทางการดำเนินงานของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และเป็นตัวต่อเล็ก ๆ ที่เชื่อมโยงกับโครงการอื่น ๆ ที่ดำเนินงานโดยองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม และการเมือง

ด้วยบทบาทของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เล็งเห็นถึงการใช้อนาคตด้านสุขภาพมาเป็นแนวทางในแก้ปัญหาในพื้นที่ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ โดยเน้นการสร้างความร่วมมือของคนในพื้นที่ร่วมกันหาทางแก้ไขซึ่งจะตรงตามบริบทของพื้นที่ได้ดีกว่าการจัดการโดยองค์กรภายนอกผ่านกระบวนการพูดคุยที่เรียกว่า “สุนทรียสนทนา” หรือ “สานเสวนา” ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ในระยะแรกเป็นการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐของอำเภอยะรัง อำเภอเมือง และอำเภอมายอ และภาคประชาชนโดยการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยมีกระบวนการที่สำคัญคือ การรับฟังผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและพยายามเข้าใจผู้อื่น เช่นเดียวกัน ต่าง

การสังเคราะห์นี้มีแนวคิดสังเคราะห์กระบวนการจัดการโครงการ ฯ และผลลัพธ์ที่ได้จากการสนับสนุนโครงการทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม และผลกระทบเพื่อนำไปสู่การจัดการความรู้ที่ได้จากโครงการไปใช้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และปรับใช้ตามสถานการณ์เพื่อลดปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอ ในจังหวัดสงขลา

1. ไม่มี “วาระซ่อนเร้น”
2. ปฏิบัติต่อกันด้วยชีวิตจิตใจ “อย่างมนุษย์กับมนุษย์” ไม่ใช่วัตถุสิ่งของ
3. สนทนากันด้วยโอกาสอันเท่าเทียมกัน (ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม)
4. พึงเหตุผลของกันและกันอย่างลึกซึ้ง
5. ใจกว้างยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ ความคิด ความเชื่อ จุดยืนของตนเองได้
6. ซื่อสัตย์และจริงใจต่อตนเองและคู่สนทนา
7. ไว้ว่างใจว่าผู้อื่นก็มีเหตุผล และสามารถหาทางออกได้ดีเช่นกัน
8. ไม่ปะปนในเรื่องหลักการและการปฏิบัติ เมื่อผู้อื่นพูดในเรื่องหลักการก็ตอบในเรื่องหลักการ เมื่อพูดในเรื่องการปฏิบัติก็ตอบในเรื่องปฏิบัติ

- มีจุดยืนที่ชัดเจน
- ยึดหยุ่นแต่จริงใจ

แผนภูมิที่ ก แสดงองค์ประกอบของกลุ่มที่เข้าร่วมกระบวนการสุนทรียสนทนา

ความเชื่อมโยงของกระบวนการเยียวยาที่เกิดขึ้น นอกจากจะขยายในพื้นที่ของจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ “ปักธง” การทำसानเสวนาเป็นจังหวัดแรก ต่อมาภาคประชาชนนำไปขยายผล โดยจัดการเสวนาในพื้นที่ ตำบลกลูวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ใน 5 ชุมชน และ จัดสานเสวนา ชุมชนละ 5 ครั้ง (เวที) ซึ่ง สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ติดตามประเมินการดำเนินงาน 6 พื้นที่ ประกอบด้วย 5 พื้นที่ในจังหวัด นราธิวาส และ อีก 1 พื้นที่ที่อำเภอยะรัง (ปัตตานี) ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพขององค์กรต่าง ๆ ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ สวรส ภาคใต้ มอ ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการสานเสวนา ใน 46 ชุมชน

2. มีการจัดทำสื่อวิดีโอทัศน์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ กระบวนการในการจัดสานเสวนา โดยกระจายสู่เครือข่ายและชุมชนต่าง ๆ

3. การจัดเวที สัมมนาสุขภาพเพื่อการจัดทำข้อเสนอนโยบายสุขภาพในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สรุปได้ 5 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านการศึกษา วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา จากนั้นได้นำข้อเสนอสู่เวทีนักวิชาการเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นพร้อมการจัดทำนโยบาย เพื่อนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี และ ตัวแทนภาคการเมืองระดับประเทศ (พรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อแผ่นดิน) และ นักวิชาการในพื้นที่ ซึ่งเป็นนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย คณะรัฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ และคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

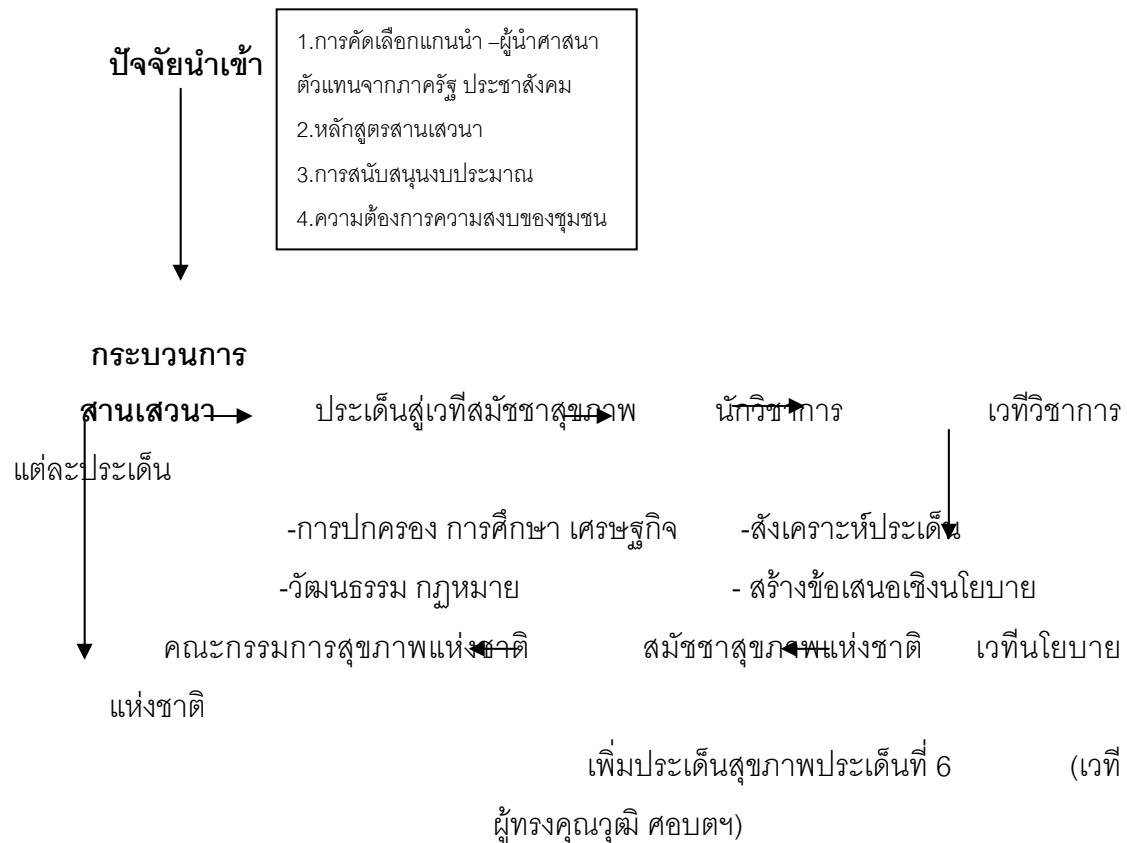
สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ ภาคประชาสังคม และสื่อสารมวลชน นโยบายทั้ง 6 ประเด็นได้รับการผลักดันผ่านภาคการเมืองระดับประเทศคือ พรรคการเมืองและนำไปสู่การพิจารณาของรัฐบาลต่อไป

4. นโยบายเพื่อการปฏิรูป มีความเชื่อมโยงจากการจัดเสวนาระหว่างพรรคการเมือง นำไปสู่การจัดเวทีวิชาการเพื่อหาข้อมูล กลั่นกรอง และทบทวนผ่านการประชุมโดยนักวิชาการเพื่อการสรุปแนวทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยมีกระบวนการคัดกรองจาก ข้อเสนอจากพื้นที่ การเสวนา และการจัดเวทีสานเสวนา รวมทั้งสมัชชาสุขภาพในพื้นที่ และคาดว่าจะข้อเสนอดังกล่าวจะได้รับการนำเสนอในระดับประเทศเพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญ ในการนี้มีนักวิชาการจากหลายสาขาร่วมกันสังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ดังนี้

- 1.นโยบายการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่
- 2.นโยบายการปฏิรูประบบความยุติธรรม
- 3.นโยบายการปฏิรูประบบการศึกษา
- 4.นโยบายการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ
- 5.นโยบายการปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม
6. นโยบายด้านสุขภาพ การแพทย์ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย (นโยบายนี้เพิ่มเติมหลังจากการนำเสนอสู่เวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติและเวทีผู้ทรงคุณวุฒิ)

กระบวนการดำเนินโครงการ ฯ

การเกิดเครือข่ายเพื่อการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังผู้อื่น และแก้ไขปัญหา ร่วมกัน มีเครือข่ายสุนทรียสนทนาอยู่และกระจายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการแก้ปัญหาในพื้นที่ ซึ่งมีมากกว่า 40 แห่ง ซึ่งต้องมีการติดตามความต่อเนื่องดังกล่าวด้วย เพราะสิ่งที่ควรจะเป็นผลลัพธ์ คือ การมีเวทีสุนทรียสนทนาที่ต่อเนื่องในพื้นที่ ทั้งนี้หากเชื่อว่าการพูดคุยคือ การพยายามเข้าใจซึ่งกันและกัน และหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน เวทีสุนทรียสนทนาจึงเป็นเวทีเริ่มต้นของการแก้ปัญหาที่ดีอีกวิธีการหนึ่ง และยังเกิดผลผลิตคือเอกสารและคู่มือ "อิสลามวิถีแห่งชีวิต" ที่เป็นคู่มือที่ใช้ประกอบการจัดสานเสวนาในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาอื่น ๆ โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

ผลผลิต

นโยบายแห่งชาติ 6 ประเด็น เพื่อการแก้ปัญหา

แผนชุมชน อบต 3 พื้นที่ในปัตตานี

ผลลัพธ์

เครือข่ายชุมชน 40 แห่ง

เครือข่ายนักวิชาการ

ผลกระทบ

ความเข้าใจ การยอมรับและ ร่วมกันแก้ปัญหา

แผนภูมิ ข กระบวนการดำเนินงานนโยบายการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้

สิ่งดี ๆ ที่ได้จากการจัดสานสนทนา

1. ก้อนของความรู้ที่ได้จากการจัดสวนเสวนาเป็นก้อนความรู้ที่มีคุณค่า และก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการตามสถานการณ์และบริบทของพื้นที่
2. ความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักกับฟัง ยอมรับผู้อื่น(ทั้งส่วนดีและส่วนด้อย) และนำเอาหลักทางศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต
3. การขยายเครือข่ายไปยังพื้นที่ เป็นการบอกถึงพลังของประชาชนที่ต้องการความสงบในพื้นที่ โดยไม่ต้องรอการช่วยเหลือหรือความรู้สึกเอื้ออาทรจากผู้อื่น แต่สามารถสร้างได้ด้วยพลังของคนในพื้นที่
4. ศาสนายังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การละเลยหรือการตีความในบทบัญญัติที่ถูกต้องจะนำพาให้เกิดสันติสุขเพราะศาสนาอิสลามมุ่งในเรื่องการยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา การไม่บังคับในเรื่องความเชื่อ และให้เกียรติผู้อื่น
5. ความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการเยียวยา ในที่นี้คือ การเยียวยาความรู้สึกห่างเหินของคนต่างศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของการอยู่ร่วมกันในภาคใต้ตอนล่าง
6. โอกาสที่คนในกลุ่มต่าง ๆ ได้มาเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคประชาสังคม ผู้นำศาสนา และภาคการปกครองท้องถิ่น บุคลากรสาธารณสุข

ข้อจำกัดของการดำเนินงาน

1. การเสวนาจะไม่บรรลุเป้าหมายหากผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการไม่มีความหลากหลาย หรือมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาน้อย เช่น ในการจัดสุนทรีสนทนานี้ เป็นการแก้ปัญหาในเรื่อง พหุวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับผู้เข้าร่วมสุนทรีสนทนาจากหลายฝ่าย แต่ผลจากการสรุปพบว่า ประเด็นที่สนทนาเป็นประเด็นปัญหาของชาวไทยมุสลิม การมุ่งเน้นไปยังกลุ่มไทยมุสลิมอาจจะได้ข้อมูลมุมมองด้านเดียว สิ่งที่ยังขาดไปคือ คนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. ในการดำเนินการครั้งนี้เหมือนจะพยายามสร้างครู ก ครู ข แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ ครู ก และครู ข อาจจะต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมเพราะการที่จะสามารถบริหารจัดการกระบวนการสุนทรีสนทนา จะต้องมีความสามารถในการจัดการกลุ่ม กระตุ้น และสรุปความ ซึ่งหากมีการพัฒนามากขึ้นก็น่าที่จะสามารถขยายเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพได้ และท้ายที่สุด หากคนเราเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสันติและความสงบก็จะบังเกิดในที่สุด
3. การตั้งประเด็นของการจัดเวทีสุนทรีสนทนา ยังขาดการวางแผนทางหรือเป้าหมายในการพูดคุย และการร่วมกันคิดหาทางออกที่ดีที่สุด

การจัดการความรู้จากสานเสวนา

ในจัดสานเสวนาหากนำประเด็นที่ได้จากกระบวนการไปพิจารณาต่อยอดการทำงานให้ เกิดเป็นรูปธรรมก็นับว่าเป็นการจัดการความรู้อย่างแท้จริง ซึ่งสวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีบทบาทในการนำความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาระยะ ยาว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมี 5 ประเด็นหลักที่มองภาพของการจัดการการศึกษา และ ประเพณีทางศาสนา ส่วนประเด็นสุขภาพอนามัย เพิ่มขึ้นภายหลังสะท้อนให้เห็นว่า เรื่องสุขภาพ อนามัยยังถูกละเลยหรืออาจจะเป็นเพราะยังขาดความเชื่อมโยงและยังมองความต้องการทาง กายภาพมากกว่าด้านสุขภาพ อย่างไรก็ตามประเด็นทั้ง 6 ก็นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีการ นำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติและนำเสนอสู่คณะรัฐมนตรี โดยมีการรับรู้ของพรรค การเมืองหลักในพื้นที่

นโยบายทั้ง 6 ประเด็นที่ได้จากกระบวนการสานเสวนาและนำมาขยายสู่ประเด็นข้อเสนอ แนวทางการแก้ไขปัญหาความรุนแรง ที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดน มี ดังนี้

1.การจัดรูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นแบบใหม่ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้

โดยนัยยะของประเด็นนี้ มุ่งที่จะให้เกิดการคล่องตัวในการบริหารจัดการในพื้นที่ และ ควบคุมไปกับการปกครองของส่วนกลางและองค์กรอิสระที่ตั้งขึ้น คือ ศอบต

นโยบายประเด็นนี้มุ่งเน้นที่การจัดการระบบโดยรวมและอาศัยอำนาจรัฐส่วนกลางในการ จัดการภาพรวมโดยการกระจายอำนาจการปกครองมาให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในที่นี้อาจจะไม่ รวมจังหวัดสตูลและสงขลา เนื่องจากเป็นเพียงแนวทางที่เสนอและยังไม่ได้เจาะลึกรายละเอียด สำหรับประเด็นการจัดตั้งทบวงฯ โดยเฉพาะการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดูแลพื้นที่ หากเป็นเช่นนี้ ก็คล้ายกับการจัดการปกครองพิเศษ ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์ความเป็นไปได้หรือไม่ใน การแยกการบริหารราชการส่วนนี้ออกมา ซึ่งถ้าย้อนประวัติศาสตร์คือ การปกครองหัวเมืองประเทศ ราชบุรี หรือรัฐอิสระ ที่รัฐบาลกลางอาจจะต้องคำนึงถึงความมั่นคงโดยรวมของประเทศ และหากมี การแยกเป็น "ทบวงการบริหารการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้" มีการจัดระบบราชการใหม่ จะ พิสูจน์ได้หรือไม่ว่า จะสามารถแก้ปัญหาได้จริง ทั้งนี้ทราบได้ที่ยังไม่มีใครตอบรับความรับผิดชอบ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ว่า กลุ่มคนใดเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดความรุนแรง มีความประสงค์ อะไร และคาดหวังอะไรจากการทำให้เกิดปัญหาอุกฉกรรจ์และรุนแรง ฉะนั้นการจัดตั้งทบวงก็อาจจะ ไม่แก้ไขปัญหา และท้ายที่สุดอาจเกิดปัญหาการจัดการภายหลังได้

การจัดการปกครองแบบพื้นที่พิเศษซึ่งถกเถียงกันมานานพอสมควรว่า จะทำให้เกิดปัญหาหรือไม่ หรือปฏิบัติตามแนวทางเช่นเดียวกับกรุงเทพมหานคร หรือ พัทยา จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งหรือไม่

2. นโยบายด้านการปฏิรูประบบความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเด็นข้อเสนอนี้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ การมีศูนย์เรื่องราวร้องทุกข์ การมีองค์กรอิสระ เป็นสิ่งที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วแต่ยังอาจจะขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เมื่อเกิดมีปัญหาก็เคลื่อนตัวเพื่อการร่วมแก้ไขปัญหามาของเครือข่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างขาดความคล่องตัว ซึ่งรัฐบาลกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการจัดระบบใหม่ โดยมีภาคประชาคมและองค์กรอิสระมาทำงานร่วมกัน อาจจะต้องแบ่งสัดส่วนให้เหมาะสม อย่างไรก็ตามสิ่งนี้สามารถเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือในท้องถิ่น และส่วนกลางทั้งในเชิงโครงสร้างและแนวทางปฏิบัติ

ด้านศูนย์นิติวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นองค์กรภายใต้กระทรวงยุติธรรมมีความจำเป็นสำหรับสถานการณ์

ปัจจุบันที่ควรจะต้องมีการกระจายในแต่ละภูมิภาค เพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึง

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 กล่าวว่า “โดยที่เป็นการสมควรให้ใช้กฎหมายอิสลามในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกอิสลามศาสนิกของศาลชั้นต้นใน จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และ สตูล ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้งโจทก์และจำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท” ซึ่งปรากฏในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อยู่แล้ว แต่การนำมาใช้อาจจะยังไม่ชัดเจนและมีจุดอ่อนบางประเด็นโดยมีดาโต๊ะยุติธรรมที่มาร่วมทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาและมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม ซึ่งอาจจะมีความขัดแย้งคือ

1. คดีเหล่านั้นต้องสิ้นสุดลงที่ศาลชั้นต้น จะขออุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้

2. ขาดทนายความที่มีความรู้เรื่องกฎหมายอิสลาม และในการสอบเป็นทนายความก็ยังไม่มีการรับรองทนายความที่มีความรู้ด้านกฎหมายอิสลาม ซึ่งหากมีข้อปรับเปลี่ยนก็น่าจะเป็นการมีใบรับรองวิชาชีพทนายความที่มีความรู้ด้านกฎหมายอิสลามอีกแขนงหนึ่ง

ในการเสนอเพิ่มเติมถึงคู่กรณีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นับถือศาสนาอื่น ข้อนี้จะต้องมีการถกเถียงกันมากและเปรียบเทียบความแตกต่างทั้งในเรื่องหลักการบัญญัติและหลักวิธีสบัญญัติ สำหรับด้านการนำกฎหมายที่ยึดถือหลักศาสนบัญญัติตามแนวทางมัซฮับ(สำนักความคิดต่าง ๆ) โดยเป็นแนวทางของซุนนีย์ และเลือกตามสำนักความคิด

ชาฟีอี โดยเนื้อแท้ของ มัชฮับยังประกอบด้วย 4 สำนักความคิด(ประกอบด้วย ฮะนาฟี มาลิกี ฮัซซาฟีอี และฮัมบาลีย์) ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบและน่าจะต้องเป็นสิ่งที่ถกเถียงกัน โดยคาโต๊ะยุติธรรม และ คณะกรรมการอิสลามประจำประเทศไทย สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอีกประเด็น คือ นอกจากจะมีผู้นับถือนิกายซุนนีแล้ว ยังมีบางส่วนนับถือนิกายชีอะ ซึ่งอาจจะต้องให้ความละเอียดในการวิเคราะห์ด้านกฎหมาย ซึ่งทั้งสองนิกายก็มีความละเอียดอ่อนเช่นกัน

3.นโยบายด้านการศึกษา

ปัจจุบันมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและสถาบันปอเนาะ ใน 3 จังหวัดชายแดนประมาณ 588 แห่ง และรัฐพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การดูแลอนามัยโรงเรียน ซึ่งในการจัดการศึกษา ที่สำคัญคือ การขึ้นทะเบียน ทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรความช่วยเหลือมากกว่าการควบคุมกระบวนการเรียนการสอน หน่วยงานที่ควรจะมีบทบาทในการควบคุมมาตรฐานของบทเรียนด้านศาสนา คุณสมบัติของครูสอนศาสนา ควรจะเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรืออาจจะเป็นคณะกรรมการอิสลามระดับประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางในการศึกษามีมาตรฐานเดียวกัน มีการแข่งขันกันในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน โดยกระบวนการการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ โดยหลักการสามารถปรับเปลี่ยนได้ทั้งนี้ขึ้นกับวิจารณญาณของผู้ที่รับผิดชอบ ในการจัดตารางการเรียนการสอนเพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติศาสนากิจ ซึ่งก็สามารถกระทำได้ และควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมศาสนาอื่น ๆ เช่น นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็ใช้เป็นเวลาในการนั่งสมาธิ ส่วนการจัดการเรื่องวันหยุด อาจจะต้องเป็นข้อตกลงเฉพาะ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้เรียนนับถือศาสนาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ศาสนาอิสลามเรียนร่วมกัน การมองเห็นปัญหาเฉพาะกลุ่มเป็นสิ่งที่ดี แต่ก็ต้องมองภาพรวมและผลกระทบต่อสังคมอื่นด้วย ทั้งนี้หากพิจารณาจากคำตรัสของอัลลอฮ์ ที่ตรัสไว้ว่า

“และหากพระเจ้าของเจ้าทรงประสงค์แน่นอนพระองค์จะทำให้มนุษย์เป็นประชาชาติเดียวกัน แต่พวกเขาก็ยังคงแตกแยกกัน (อัลกุรอาน 11:118) (อ้างจาก มัสสัน มะหะมะ อิสลามวิถีแห่งชีวิต 14-15) แปลความว่า

อิสลามได้ยอมรับการมีของประชาคมอื่น ทุกประชาคมในโลกนี้ย่อมมีสิทธิใช้ชีวิตและดำรงคงอยู่บนโลกนี้ พร้อมกับความเชื่อของตนได้อย่างอิสระเสรี อิสลามถือว่าความหลากหลายของประชาคมถือเป็นกฎสามัญทั่วไปของสิ่งมีชีวิต ความแตกต่างในสังคมนั้นดังกล่าวถือเป็นแนวทางสู่การแข่งขันทำความดี และการเสริมสร้างอารยธรรมอันสูงส่ง

ประเด็นการศึกษาพิเศษ เป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะปัจจุบันพบว่า เด็กในชุมชนมีปัญหาด้านจิตใจ ปัญญาอ่อน มีพัฒนาการช้า ออติสติก ที่ยังอยู่ในชุมชนอีกมากมาย รายงานที่พบอาจจะต่ำกว่าความเป็นจริงทั้งนี้ อาจจากการไม่เข้าถึงบริการ ตกสำรวจหรือมีการปิดบังข้อมูล

เนื่องจากความอยุ่ที่มีลูกหลานมีปัญหา ประเด็นนี้อาจจะเป็นประเด็นระดับประเทศที่ทุกพื้นที่ต้องเร่งดำเนินการ

ประเด็นการสอนวิชาสันติศึกษา เป็นประเด็นที่ดีควรมีการส่งเสริมในทุกโรงเรียนหรือสถานศึกษา อีกประเด็นคือการสอดแทรกวิชา หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ที่มีการเรียนเชิงศาสนา เปรียบเทียบ เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละศาสนา และเข้าใจข้อจำกัดของแต่ละศาสนาอีกด้วย

4.ด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นเศรษฐกิจ เป็นประเด็นที่สำคัญประเด็นหนึ่ง ในข้อ 4.1 การจัดตั้งสภาเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ อย่างไรก็ตามควรจะต้องพิจารณาถึงองค์กรที่มีอยู่เดิม เช่น สมาคมประมง สมาคมอุตสาหกรรมจังหวัด หรือ สมาคมหอการค้าในจังหวัด แล้วจึงจัดทำเป็นองค์กรสภาเศรษฐกิจชายแดนใต้ ซึ่งสภา ฯ ดังกล่าวนี้นับเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลและให้คำแนะนำทั้งกับภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และยังทำหน้าที่เป็นองค์กรทางวิชาการด้วย โดยอาจจะต้องได้รับความร่วมมือจาก สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงพาณิชย์ โดยมีรัฐบาลกลางให้การสนับสนุน

ประเด็นสำคัญที่ทุกพื้นที่ควรได้ดำเนินการ คือ การจัดการทรัพยากร และการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าชายเลน ประมงพื้นที การพยายามทำให้กฎหมายดังกล่าวเกิดความเข้มแข็งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ควรจะต้องขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาล ได้เริ่มจัดตั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมีการตั้งสาขาที่ จังหวัดปัตตานี ศูนย์อาหารฮาลาล อาจจะไม่จำเป็นต้องขยายไปทุกภูมิภาค แต่ถ้ารัฐต้องการจัดให้เป็นการจัดการเชิงธุรกิจ และเป็นครัวโลกอย่างที่เคยมีแนวทางมาก่อน ก็สามารถดำเนินการได้ เพราะการทำความเข้าใจในเรื่องครัวฮาลาลเป็นความจำเพาะของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่เข้าใจและรู้ธรรมเนียมปฏิบัติ นอกจากนี้ ศอบตยังได้รับทุนสนับสนุนในการดำเนินงานเกี่ยวกับอาหารฮาลาลจากรัฐบาลในปี 2552 แล้ว ดังนั้นประเด็นนี้ รัฐจะให้การสนับสนุนในเรื่องการรับรองมาตรฐาน ส่วนกระบวนการคุ้มครองผู้บริโภคควรได้รวมอยู่ใน พรบ คุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคสามารถเรียกร้องสิทธิได้ ทั้งนี้ปัจจุบันในภาคใต้ ได้มีความพยายามที่จะตั้งศูนย์ร้องเรียนที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งบทบาทในการรับเรื่องร้องเรียนอาจจะต้องพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของรัฐให้การทำหน้าที่นี้ด้วย เช่น ศูนย์รับ

เรื่องร้องเรียนที่ อบต หรือ เทศบาล น่าจะทำให้ผู้ร้องเรียนสามารถเข้าถึงบริการได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้บริโภคก็ต้องศึกษาสิทธิของตนเองด้วยเช่นกัน

ด้านการจัดเก็บผลผลิตทางการเกษตร และ ประมง อาจจะเป็นบทบาทหลักของพื้นที่ในการจัดทำในรูปแบบสหกรณ์ โดยมีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือ และรัฐบาลกลางให้การสนับสนุนผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือธนาคารอิสลาม โดยนโยบายส่วนใหญ่ต้องเพื่อให้คนทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมและมีสิทธิในการเลือกบริการ

5. นโยบายด้านการปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม

ปัญหาเสพติดรวมถึงสุรา เป็นประเด็นปัญหาระดับประเทศที่ต้องได้รับการแก้ไข รัฐอาจจะต้องมองถึงความเป็นพื้นที่พิเศษ เนื่องจากในภาคใต้ตอนล่าง จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มียาเสพติดมากโดยเฉพาะยาบ้า เฮโรอีน โคเคน ยาไอซ์ และ สี่คูณร้อยหรือ แปดคูณร้อยที่เป็นที่นิยมในกลุ่มวัยรุ่น และแพร่ระบาดสู่ภูมิภาคอื่น ๆ การให้ความสำคัญดังกล่าว ต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลกลาง และท้องถิ่น เพราะลำพังรัฐบาลกลางอาจจะไม่สามารถเข้าถึงบางพื้นที่ได้ ดังนั้น ต้องมีแผนยุทธศาสตร์เฉพาะพื้นที่ โดยมีกระบวนการทั้งปราบปรามและป้องกัน โดยสอดคล้องกับนโยบายและบทลงโทษเหมือนกันทุกภูมิภาค

การจำหน่ายสุรา เนื่องจากสุราเป็นสิ่งต้องห้ามของศาสนาอิสลาม และก็เป็นสิ่งที่ควรละเว้นของศาสนาพุทธ ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสุราหลายประเด็นที่ต้องอาศัยมาตรการทางสังคมควบคู่ไปกับมาตรการทางกฎหมาย การจัดการพื้นที่รอบ ๆ บริเวณโรงเรียนหรือรอบ ๆ สถานศึกษาโดยจัดระบบการจัดผังเมืองหรือ การจัดการพื้นที่ (zoning) ของพื้นที่ต่าง ๆ โดยการกำหนดเป็นแผนที่/ผังเมืองชัดเจน

โดยทางปฏิบัติวันหยุดใน 3 จังหวัด ได้เพิ่มวันหยุดทางศาสนาอย่างเป็นทางการเพิ่มเติมจากวันหยุดที่ทางการกำหนด คือ เป็นวัน วันรายออีดิลฟิตรี (วันตรุษละศีลอด ตรงกับวันที่ 1 เดือนเชาวาลตามปฏิทินอิสลาม) วันรายออีดิลอัฎฮา (วันตรุษเชือดสัตว์พลีเนื่องในพิธีฮัจญ์ ซึ่งตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะฮ์ตามปฏิทินอิสลาม) และวันขึ้นปีใหม่ของอิสลามเป็นรวมถึงเรื่องการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ก็เป็นอันยกเว้นอยู่แล้ว ซึ่งอาจจะไม่ต้องกำหนดเป็นนโยบาย

ในการพัฒนาผู้นำศาสนา ควรเป็นบทบาทของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับสำนักจุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการร่วมของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ทั้ง 5 จังหวัด ส่วนกระทรวงวัฒนธรรมอาจจะมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร

การมีศูนย์วัฒนธรรมมลายูปัตตานี หากดำเนินงานภายใต้หลักการเพื่อให้ทุกคนเข้าใจใน ด้านมานุษยวิทยา การพัฒนาการและการเติบโตของการเกิดกลุ่มชนและรัฐต่าง ๆ ในภาคใต้ ตอนล่างนี้ก็ควรมีการจัดตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ ที่ประชาชนรุ่นหลังได้สืบ

ทอด ส่วนการใช้ภาษาท้องถิ่น มลายู การดำรงรักษาให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้เป็นสิ่งที่ดี แต่ต้องไม่ลืมการใช้ภาษากลางในการสื่อสารกับพื้นที่อื่น ๆ และเข้าใจภาษาไทยท้องถิ่น ซึ่งชาวไทยพุทธก็สามารถเข้าใจเรียนรู้ในภาษามลายูท้องถิ่นที่ถูกต้องได้เช่นกัน เนื่องจากต้องอยู่ร่วมกันและเข้าใจกันภายใต้ “พหุวัฒนธรรม” เป้าหมายคือ การดำรงไว้ซึ่งภาษาและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง โดยไม่แตกต่างจากการพยายามอนุรักษ์ภาษาของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ

6.นโยบายด้านสุขภาพ การแพทย์ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย

ประเด็นด้านสุขภาพเป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญอย่างมาก นับตั้งแต่การพยายามที่จะทำให้เกิดมีธรรมนูญสุขภาพ แนวคิดเรื่องสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา มีความพยายามที่จะจัดให้มีการทำสมัชชาสุขภาพในพื้นที่ สมัชชาเด็ก ซึ่งประเด็นที่สรุปได้ในขณะนั้นคือ ประเด็นการรับการตรวจรักษาของผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลาม ความต้องการแพทย์ผู้หญิงที่เข้าใจภาษามลายู ท้องถิ่น รวมถึงการดูแลเฉพาะด้านของสตรี รวมทั้งปัญหาเรื่องการดูแลและการเข้าถึงบริการที่มีอุปสรรคในเรื่องการสื่อสาร ซึ่งในระยะนั้นแพทย์ส่วนใหญ่ยังเป็นแพทย์ที่ขาดทักษะในเรื่องภาษามลายูท้องถิ่น และความเข้าใจไม่ถูกต้องบางประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามและความเชื่อในท้องถิ่น แต่ต่อมาได้รับการพัฒนาและปัจจุบันพบว่า แพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ดังนั้นหากจะเป็นประเด็นของความเข้าใจไม่ถูกต้องในเรื่องประเพณี วัฒนธรรมและศาสนพิธีกรรมต่าง ๆ ก็คงไม่ใช่ประเด็นปัญหา เพราะผู้ดูแลและผู้ขอรับการดูแลเป็นกลุ่มที่มาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

ปัจจุบัน โรงพยาบาลบางแห่งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น โรงพยาบาล จะแนะ (นราธิวาส) โรงพยาบาลรามัน(ยะลา) ก็ปรับระบบการบริการให้สอดคล้องกับวิถีมลายูมุสลิม เช่น มีการบอก "สลาม" กับผู้มารับบริการ การสร้างครัวฮาลาลในโรงพยาบาล เป็นต้น ทั้งนี้โดยการสนับสนุนการดำเนินงานของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อาศัยในพื้นที่นั้น ๆ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ บุคลากรทางการแพทย์เป็นกลุ่มที่ไม่มีการแบ่งว่า **ใครคือพวกเขา พวกเรา** ทุกคนต้องได้รับการดูแลเท่าเทียมกัน การพยายามเน้นในส่วนของการแตกต่างทางพิธีกรรมและการปฏิบัติอาจจะเป็นสิ่งที่ดีสำหรับการบอกเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของกลุ่ม แต่อาจไม่เหมาะสำหรับการพยายามแก้ไขปัญหาคความแตกต่างกันตามเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ที่ทุกคนต่างก็ร่วมกันเป็นเจ้าของมาช้านาน ในพื้นที่พหุวัฒนธรรมนี้

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเสนอนโยบาย

1.นโยบายทั้ง 6 ประเด็นเป็นนโยบายที่มาจากข้อคิดเห็นจากคนในพื้นที่ โดยมองจากมุมมองที่ตนเองพบ ซึ่งสะท้อนให้รัฐ และองค์กรทางวิชาการ องค์กรอิสระ ได้มองเห็นปัญหามากขึ้น และเพิ่มความตระหนักในการทำจัดนโยบายของพรรคการเมืองที่ต้องให้การยอมรับและพัฒนาในพื้นที่ 3 จังหวัดและ 4 อำเภอ

2.เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่แน่นแฟ้นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการที่จะเกิดเป็นนโยบายทั้ง 6 ประเด็นได้ต้องผ่านหลายขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนสะท้อนถึงความพยายามและความตั้งใจของกลุ่มคนที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี ทั้งภาครัฐ ภาคการเมืองระดับประเทศ การเมืองระดับท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรอิสระ

3.แนวทางในการอนุรักษ์ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น แนวคิดในการจัดทำศูนย์วัฒนธรรม ฯ รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรอื่น ๆ ที่บอกถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ทั้งข้อดีและข้อผิดพลาดที่ผ่านมา และสิ่งดี ๆ ที่ควรอนุรักษ์

4.ความเป็นธรรมในสังคม สิทธิที่พึงได้รับทั้งการศึกษาและสิทธิส่วนบุคคลอื่น ๆ โดยผ่านช่องทางกฎหมายและการปรับปรุงร่างกฎหมายบางประเด็นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การมีนักกฎหมายอิสลามที่สามารถอาจจะเป็นผู้ทำหน้าที่แก้ต่างในกรณีที่มีการฟ้องร้องตามข้อกฎหมายอิสลาม การมีกระบวนการอุทธรณ์ และการเสนอฎีกาภายใต้กฎหมายครอบครัวและมรดก การกระจายให้มีศาลชั้นต้นที่ตัดสินคดีครอบครัวและมรดก สำหรับคู่กรณีที่ตั้งคู่กันถือศาสนาอิสลาม ในทุกพื้นที่

5.การพยายามเชื่อมโยงศาสนาเข้ามามีส่วนในการศึกษาและช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชน ช่วยกล่อมเกลาด้านจิตวิญญาณและการอยู่ร่วมกันกับคนกลุ่มอื่นอย่างถูกต้องไม่บิดเบือน

จากกระบวนการสานเสวนาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย กล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติ แต่สิ่งที่ต้องตระหนักคือ ข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทั้งเวทีสุนทรียสนทนา เวทีสมัชชาสุขภาพ และเวทีนักวิชาการ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบ คือ การนำเอาความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit knowledge) ที่มาจากประสบการณ์และความคิดของตนเองและกลุ่มมาเป็น ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ที่จัดประเด็นความรู้ผ่านเวทีประชาคมและนักวิชาการจากโครงการนี้ นำไปสู่องค์ความรู้ที่มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนซึ่งในโครงการนี้ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีสมัชชาสุขภาพ

แผนงานนี้ สอดรับไปกับกระบวนการสมัชชาสุขภาพในระดับพื้นที่และระดับชาติจึงต้องดำเนินการต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีให้เกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมกระบวนการ "พหุวัฒนธรรม" ให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์สามารถอยู่ร่วมกันได้ ซึ่ง สวรส ภาคใต้

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีบทบาทในการจัดการเชิงระบบและเชิงประเด็น ทำให้เกิดความต่อเนื่องและการใช้ประโยชน์จากโครงการ "เยียวยา" ซึ่งเป็นโครงการนำร่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร

1. การพัฒนาศักยภาพของผู้นำกระบวนการสุนทรียสนทนา โดยการจัดให้มีการเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในระดับพื้นที่และต่างพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินงานและสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

2. ควรจะมีกระบวนการติดตามการขยายเครือข่ายเวทีสุนทรียสนทนา โดยติดตามทั้งกระบวนการในการจัดเสวนา ประเด็นที่ใช้ในการเสวนา รวมถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ครูสอนศาสนา ครู เป็นต้น

3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการเสวนา เพราะข้อมูลที่น่ามาประหอบการเสวนาควรจะได้มาจากตัวแทนจากทุกภาคส่วนจริง ๆ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เป็นประเด็นปัญหาซึ่งเป็นที่ยอมรับคือ “พหุวัฒนธรรม” นั้นหมายความว่า ต้องมีตัวแทนจากองค์กรที่มีความแตกต่างกันเข้ามาร่วม เช่น พระ บาทหลวง ใต้ฮิมาม เป็นต้น แต่สิ่งที่ปรากฏเป็นแนวทางเฉพาะศาสนาอิสลาม ซึ่งจะต้องไปทบทวนว่า ข้อมูลที่ได้รับมีการเบี่ยงเบนหรือไม่ และนี่เป็นบทบาทของ สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่จะร่วมคัดกรองกลุ่มเป้าหมายขึ้นต้น ก่อนที่จะการดำเนินงาน เพราะมิฉะนั้นจะทำให้ผลการดำเนินงานเบี่ยงเบนไปและปัญหาก็จะไม่ได้รับการแก้ไขได้ตรงประเด็น

4. นโยบายบางนโยบายสามารถดำเนินการได้ในพื้นที่โดยไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากรัฐบาลกลาง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลกลางมีการกระจายอำนาจบางส่วนสู่ท้องถิ่น เช่น การจัดการศึกษา ในท้องถิ่น การจัดการพื้นที่ในเรื่องการดื่มสุรา การจัดสหกรณ์และธนาคารอิสลามโดยจัดในรูปแบบสหกรณ์ตามแนวทางศาสนาอิสลาม เป็นต้น

5. ประเด็นพหุวัฒนธรรม ต้องมีความชัดเจนว่า กำลังเสวนาเกี่ยวกับวิถีมุสลิม วิถีมลายู หรือ พหุวัฒนธรรม เพราะมิฉะนั้นจะมีผลกระทบต่อคนกลุ่มน้อยคือ คนไทยที่นับถือศาสนาอื่นและอาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งจะเป็นปฏิกริยาย้อนกลับเช่นเดียวกับที่เกิดในกลุ่มชาวไทยมุสลิม และเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาเช่นในปัจจุบัน

6. การติดตามผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดเสวนา จะต้องกำหนดตัวชี้วัดคือ อุปติการณ์ของเหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นพบในพื้นที่ที่ทำการบ่มเพาะสุนทรียสนทนาหรือไม่ รุนแรงอย่างไร มีการขยายกลุ่ม(เครือข่าย) หรือไม่ มีอุปสรรคอย่างไร

7. ส่งเสริมประเด็นเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านการศึกษาในท้องถิ่น เศรษฐกิจ และสุขภาพ เพราะประเด็นเหล่านี้มีผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เช่น การจัดมาตรฐาน

การศึกษาในภาคใต้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและสถาบันปอเนาะ มีการจัดทำมาตรฐาน
ของโรงเรียนเพื่อให้เกิดการแข่งขันกันในการพัฒนาระบบการเรียนการสอน เป็นต้น

บทสังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้โครงการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน (มิถุนายน 2552) ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอสะบ้าย้อย นาทวี เทพา และจะนะ ยังมีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีความพยายามของหลายฝ่ายที่พยายามปรับยุทธศาสตร์แต่ปัญหายังไม่ได้ลดลงอย่างที่คาดการณ์ไว้ ทั้งนี้จากข้อมูลอัตราการเกิดความรุนแรงรายวันคือ 5.05 ครั้งต่อวัน(รายงานสถานการณ์เฝ้าระวังการบาดเจ็บจากความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2551) ก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ความพยายามให้เกิดความสมานฉันท์ยังไม่ปรากฏผล คนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างที่ได้รับผลกระทบได้พยายามร่วมมือกันหาทางที่จะแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ที่จัดได้ว่าเป็น “พหุวัฒนธรรม”

จากความพยายามของหลายฝ่ายในการหาวิธีการจัดการกับปัญหาตามศักยภาพของตนเอง ทั้งภาคเอกชน องค์กรอิสระ ประชาชน ภาครัฐ รวมถึงองค์กรในพื้นที่ทั้งด้านวิชาการ และการเมือง โดยการจัดการปัญหาตามแนวคิดที่กลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งที่ร่วมกันคิดและทำ และ/หรือต่างคนต่างทำ ทำให้บางครั้งคนในพื้นที่รวมทั้งผู้ปฏิบัติการและผู้ที่ได้รับผลกระทบเกิดความสับสนว่า “เรามาถูกทาง” กันหรือไม่ สิ่งทั้งหลายฝ่ายคิดว่าเป็นปัญหาคือ ความรู้สึก “แปลกแยก” “ด้อยค่า” และ “สูญเสียอัตลักษณ์” ของชาวไทยมุสลิม ที่ถือว่าเป็นผู้อาศัยดั้งเดิม ความไม่เข้าใจนี้หลายฝ่ายคิดว่า การพูดคุย ร่วมกันน่าจะนำไปสู่ทางออกที่หลายฝ่ายพอใจ และบรรยากาศที่ประชาชนทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูและเชื้อสายไทยให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อีกครั้ง

การพยายามหาวิธีทำความเข้าใจ ถูกนำมาใช้หลายวิธี และกระบวนการพูดคุย/เจรจาเป็นวิธีหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ และพบว่า “สานเสวนา หรือ สุนทรียสนทนา” เป็นวิธีการที่ช่วยแก้ไขปัญหาคือความไม่เข้าใจต่อกันได้ระดับหนึ่งเพราะอย่างน้อยการที่หลายฝ่ายได้พยายามที่จะบอกหรืออธิบายความรู้สึก ความคิดในประเด็นปัญหาเพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การร่วมกันหาทางออกที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

ดังนั้น ด้วยความพยายามของ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับ ภาครัฐ ภาคเอกชน นักปราชญ์ และผู้รู้ในชุมชน จัดให้มี “สานเสวนา” เกิดขึ้นโดยจัดเป็นยุทธศาสตร์ 3 ปี สิ่งที่ได้คาดว่าจะได้มาคือ การขยายกลุ่มพูดคุย และการจัดทำนโยบายสาธารณะต่อรัฐบาลเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่มาจากพื้นที่ต่อไป

นอกจากการใช้กระบวนการสานเสวนาแล้ว สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ยังได้พยายามเพิ่มช่องทางของการทำความเข้าใจและนำเสนอข้อคิดเห็นจากพื้นที่โดยผ่านพรรคการเมืองและการเมืองท้องถิ่น สะท้อนแนวคิดและสิ่งที่คาดหวังว่ารัฐจะนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นมาช้านาน โดยจัดกิจกรรมผ่านเวทีสมัชชาสุขภาพ นำข้อคิดดังกล่าวไปสังเคราะห์เพิ่มเติม และนำสู่เวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

ถึงแม้สิ่งที่เป็นผลจากความพยายามที่เกิดขึ้นอาจจะต้องรอคอย แต่สิ่งที่น่าจะเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น คือ การร่วมคิด ร่วมทำ เพราะทุกคนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานชุดโครงการนี้ก็มี ความหวังร่วมกันคือ “อยากเห็นรอยยิ้มมากกว่าน้ำตา อยากฟังเสียงกร้องมากกว่าฟังเสียงระเบิด และเสียงปืน”

โครงการเยียวยา ฯ ภายใต้แนวทางการดำเนินงานของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เป็นตัวต่อเล็ก ๆ ที่จะต้องเชื่อมโยงกับโครงการอื่น ๆ ที่ดำเนินงานโดยองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ภาคประชาคม และการเมือง ซึ่งการสังเคราะห์ผลโครงการเยียวยา ฯ นี้เน้นในบทบาทของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในความพยายามเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นที่ดำเนินงานเยียวยา เช่น กรมสุขภาพจิต ฯ เป็นต้น

ด้วยบทบาทของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เล็งเห็นถึงการใช้สุขภาพ นำการแก้ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการพยายามแก้ปัญหา โดยมีฐานคิดว่า **ปัญหาดังกล่าวหากได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่เองก็น่าจะมองหาทางแก้ไขได้ดีกว่าองค์กรภายนอก**

บทสังเคราะห์การจัดการความรู้โครงการเยียวยา ฯ

การสังเคราะห์โครงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา มีแนวคิดเพื่อการสังเคราะห์กระบวนการจัดการโครงการ ฯ และผลกระทบของการจัดสานเสวนาในแผนงานโครงการ "เยียวยา" เพื่อนำไปสู่การจัดการความรู้ที่ได้จากโครงการไปใช้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และปรับใช้ตามสถานการณ์เพื่อลดปัญหาความรุนแรงใน พื้นที่ดังกล่าว

ก่อนอื่น ต้องทำความเข้าใจกับ “การเยียวยา” เพื่อจะได้ไม่หลงประเด็นที่จะแก้ไขปัญหา ทั้งนี้หากจะมีการให้ความหมายของ “การเยียวยา” ก็คงพบกับความหมายนานัปการ โดยเฉพาะเมื่อมีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา

เยียวยา ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “**เยียวยา เป็นคำกริยา หมายถึง การบำบัดโรค แก่โรค เช่น ไม่มีหมอมจะมาเยียวยา**

ได้ แก้ไขให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจกำลังทรุดหนักยากที่จะเยียวยาได้ (หน้า 916)พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 พิมพ์ในพ.ศ. 2546 นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น)

ในการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ จำเป็นต้องเข้าใจสถานการณ์ และบริบทของพื้นที่เสียก่อน ดังนี้

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน : บริบทพื้นที่และที่มาของปัญหา

ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดน และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา (เดิม เรียก 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เนื่องจากทั้ง 5 จังหวัดมีเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย) มีมายาวนานกว่า 20 ปี (ตั้งแต่สมัยรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี และ รัชกาลที่ 1 แห่งรัตนโกสินทร์) เพียงแต่ความไม่สงบเหล่านั้นยังไม่รุนแรงมากเท่ากับช่วงเวลาหลังจากวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่มีทั้งการสูญเสียชีวิต และมีทรัพย์สินที่สูญเสียนับไม่ถ้วน มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตรวมกันมากกว่า 5,800 ราย ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเมินค่ามิได้ เหตุการณ์ดังกล่าวเรื้อรังมาจนปัจจุบันและไม่มีใครตอบได้ว่าเมื่อไรเหตุการณ์จะสงบ มีแต่คนถามหาคำว่า “สันติ” และ “สมานฉันท์” ซึ่งไม่มีใครตอบได้ เพราะที่ผ่านมา การพยายามแก้ไขเกือบทุกกระบวนท่าได้ถูกนำมาใช้ แต่ “ปม” ที่เกิดขึ้นก็ยังไม่สามารถหายไป ได้ การพยายาม “ตอกย้ำ” ความรู้สึก ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะมีการบิดเบือนจากการบอกเล่าและการบันทึก ไม่ได้ทำให้หลายฝ่ายสามารถนำมาเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาได้ การพยายามศึกษาประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งอาจจะเป็นเพียงทำให้เข้าใจในปัญหาเพื่อการโต้เถียงกัน

หากย้อนเวลากลับไปเมื่อ 20 ปีก่อน ภาคใต้ โดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่าง ยังเป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ ถึงแม้ “คนใต้” จะมีลักษณะแข็งกร้าว แต่เราก็จะเห็นความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันระหว่างคนต่างชาติพันธุ์ คนต่างศาสนา ทั้งอิสลาม พุทธ และจีน รวมถึงชาติอื่น ๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากในภาคใต้ ที่ถือว่าเป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดภาคหนึ่ง แต่ปัจจุบันภาพดังกล่าวหายไปจากสังคม เมื่อเข้าเขต 3 จังหวัด(เขตอำเภอจะนะ-เทพา-เมืองสงขลา) เริ่มจากบริเวณบ้านควนมิด เราก็พบว่า เรากำลังต้องระวังตัวเพราะเริ่มมีด้านตรวจของทางราชการตั้งอยู่เป็นระยะ ๆ ทหารตำรวจยึดตรวจพร้อมอาวุธที่เตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา ทำให้คิดถึงเหตุการณ์ในบางประเทศที่มีการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่และมวลชน เช่น ในตะวันออกกลาง หรือในแอฟริกา เป็นต้น และวันนี้ใน 3 จังหวัดชายแดน ก็มีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นแล้วเช่นกัน

จากเหตุการณ์ดังกล่าว หลายฝ่ายจึงมุ่งเป้าหมายไปที่ ความแตกแยกที่เกิดจากความไม่เข้าใจกันระหว่างชนต่างเผ่าพันธุ์และศาสนา ซึ่งในความเป็นจริง คนที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้ผสมปะปนกันระหว่าง ไทยพุทธ จีน และมลายู ดังจะเห็นได้จากคนไทยมุสลิมบางคนหน้าตาเป็นคนจีนแต่นับถือศาสนาอิสลาม หลายร้อยปีที่ผ่านมา มีการผสมกลมกลืนชาติพันธุ์หมายถึงมีการแต่งงานข้ามกลุ่มคน บางครั้งเราจะเห็นคน

นามสกุลเดียวกันเป็นญาติกัน แต่ต่างศาสนา ดังนี้เป็นต้น เพราะการนับถือศาสนา ทั้งศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธถือว่า ขึ้นอยู่กับความศรัทธาของคนคนนั้นดังหนังสือของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยิด บักร์ ที่ส่งถึงนัจญ์รอน ซึ่งมีใจความดังนี้

“ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงเมตตา ผู้ทรงกรุณา ยิ่ง นี่เป็นหนังสือที่เขียนโดยบ่าวของอัลลอฮ์ที่ชื่อ อุมัยยิด บักร์ เคาะลีฟะฮ์(ตัวแทน)ของมุหัมมัด ศาสนทูตของอัลลอฮ์ แก่ชาวนัจญ์รอน ขอให้พวกเขาเป็นอยู่ภายใต้การคุ้มครองของอัลลอฮ์และการคุ้มครอง(ซิมมะฮ์)ของมุหัมมัด ศาสนทูตของ อัลลอฮ์ ต่อร่างกาย ผืนแผ่นดิน ศาสนา ทรัพย์สิน ปศุสัตว์ และการเคารพบูชาของพวกเขา ทั้งขณะที่อยู่ต่อหน้าและด้านหลัง นักศาสนา นักบวช และศาสนสถาน และทุก ๆ สิ่งที่อยู่ภายใต้การครอบครองของพวกเขาไม่ว่าจะน้อยหรือมาก จะไม่ถูกทำให้เสียหายและทำให้ยากลำบาก”(Abu Yusuf, Kitab al-Kharaj,p79 อ้างในสิทธิของชนต่างศาสนิกในประเทศไทย : ศ ดร. หุสัยน์ อัลอายิดม อุษมาน อีรียัส แปล)

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ในพื้นที่ ดังกล่าว เป็นพื้นที่ “พหุวัฒนธรรม” ถึงแม้โดยรวมทั้งประเทศ จะมีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ ร้อยละ 5 ของประชาชนทั้งหมด หรือผู้นับถือศาสนาคริสต์ที่มีประมาณร้อยละ 14 แต่สิ่งที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกันคือ สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ความขัดแย้งในเรื่องศาสนาที่มีมาช้านาน น่าจะเกิดจาก“ตัวตนของบุคคล” มากกว่า “คำสอน” เพราะท้ายที่สุดแล้ว ศาสนามุ่งให้คนทำความดี และมีศรัทธา แต่ศาสนาก็เป็นความละเอียดอ่อนที่ทำให้ผู้ที่ไม่เข้าใจแก่นของศาสนา นำไปเป็นชนวนของการพิพาทได้เช่นกัน

สำหรับ 5 จังหวัด ชายแดนผู้นับถือศาสนาอิสลามถือเป็นชนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ โดยเฉพาะปัจจุบัน พบว่า ในบางพื้นที่ เกือบร้อยละ 95 นับถือศาสนาอิสลามหรือสถานที่ราชการบางแห่ง บางสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลชุมชน เกือบร้อยละร้อย ของผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม สถานการณดังกล่าวนำไปสู่ความรู้สึกหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจต่อ ทหาร ตำรวจ ชุมชน และเพื่อนร่วมงาน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นมาเรื้อรัง การย้ายออกนอกพื้นที่ของคนที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม และคนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ขอย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม เพราะคิดว่า “ไม่ปลอดภัย” หากจะยังคงอยู่ในพื้นที่นี้ และกระทบโดยตรงกับการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข แพทย์ พยาบาล ในพื้นที่

จากรายงานของสำนักงานสาธารณสุขและประชาสัมพันธ์ กระทรวงสาธารณสุข รายงานเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2550 รวบรวมข้อมูลจากโรงพยาบาลของรัฐ 47 แห่ง สรุปว่า ระหว่างเดือนมกราคม-กันยายน 2550 มีเหตุการณ์เกิดขึ้น 973 ครั้ง มีผู้บาดเจ็บ 1805 ราย และมีผู้เสียชีวิต 428 ราย กระทรวงสาธารณสุขมีแนวทางในการอบรมชาวบ้านและ อสม. ให้สามารถช่วยดูแลและรักษาพยาบาลเบื้องต้น การจัดการดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งในหลายภาคส่วนที่พยายามให้ประชาชน

ในพื้นที่หันมาร่วมมือร่วมใจกัน ส่วนสถานพยาบาลหลายแห่งก็มีการปรับกลยุทธ์ในการบริการ เช่น ปรับเวลาการทำงาน เป็นต้น

ความพยายามของหลายหน่วยงานที่จะแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งบางครั้งทำให้เกิดปัญหากันระหว่างกลุ่มผู้แก้ไขปัญหา การไม่พยายามคิดร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้น การจะแก้ปัญหาจึงต้องมีหลายฝ่ายร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพราะที่ผ่านมาหลายกลุ่มที่พยายามแก้ไขในมุมมองของตนเอง แต่ผ่านมากกว่า 5 ปี ปัญหายังมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องและมีความรุนแรงมากขึ้น

กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ฯ นี้ ประกอบด้วยผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งโดยตรงและทางอ้อม ประกอบด้วย

1. ผู้สูญเสีย หมายถึง

1.1 ผู้ที่สูญเสียญาติหรือบุคคลอันเป็นที่รักจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่

ชายแดน

1.2 ผู้ที่สูญเสียทรัพย์สิน เช่น บ้าน เรือน ร้านค้า สวน ไร่ นา หรือสถานที่ประกอบอาชีพ รวมถึงรถยนต์หรือทรัพย์สินที่มีค่าอื่นๆ

2. ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หมายถึง ซึ่งเป็นบุคคลซึ่งเป็นผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ รวมถึงผู้ที่อยู่ในที่เกิดเหตุการณ์ซึ่งอาจเป็นไม่ใช่ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ซึ่งได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่มากนักน้อย

3. ผู้บาดเจ็บ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการบาดเจ็บทางกาย อันเนื่องมาจากการถูกทำร้ายทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือไม่ได้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบชายแดนใต้หรือปัญหาส่วนตัว ซึ่งอาการบาดเจ็บอาจเป็นมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับความรุนแรงของเหตุการณ์

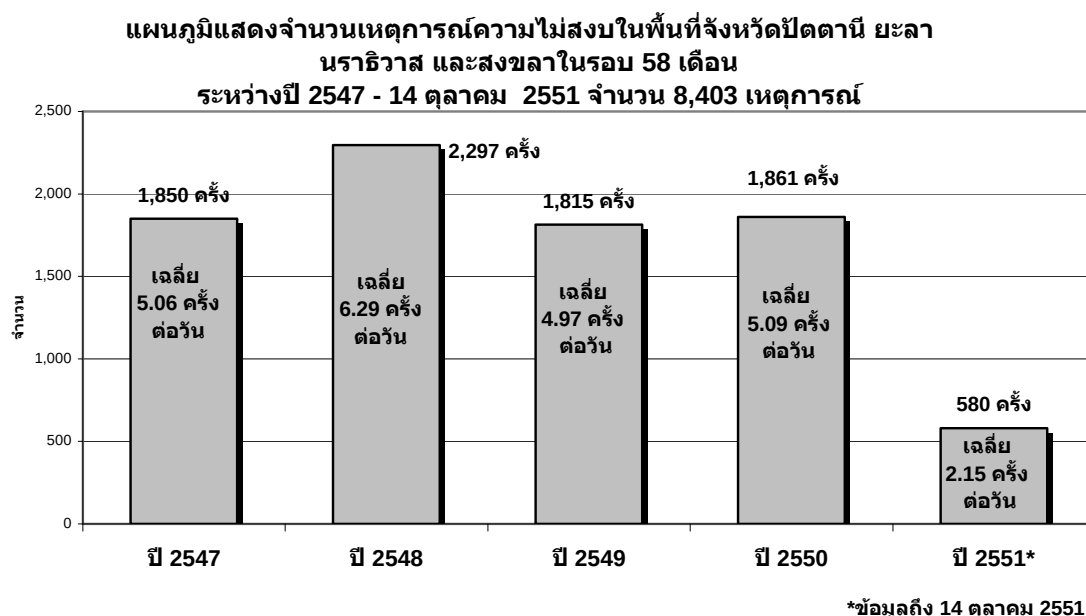
4. ประชาชนทั่วไป หมายถึง บุคคลในพื้นที่ หรือบุคคลทั่วไปที่ได้รับผลกระทบ จากเหตุการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ อาจได้รับจากการเห็น ได้ยิน หรือจากการบอกเล่าหรือรับรู้จากสื่อต่างๆ

5. เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง

6. ผู้นำท้องถิ่นทั้งผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำโดยธรรมชาติ เช่น พระ ผู้นำทางศาสนา โต๊ะอิหม่าม โต๊ะครู เป็นต้น

7. องค์กรเอกชน / แกนนำในกลุ่มต่างๆ

ปัจจุบันมีหลายองค์กรได้พยายามรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความรุนแรงดังกล่าวเพื่อนำเสนอต่อสังคมในการวิเคราะห์ลักษณะของปัญหา ความรุนแรง และความสูญเสียที่เกิดขึ้น เพื่อช่วยสะท้อนภาพของปัญหา นำไปสู่ความเข้าใจและวางแผนการแก้ไขต่อไป

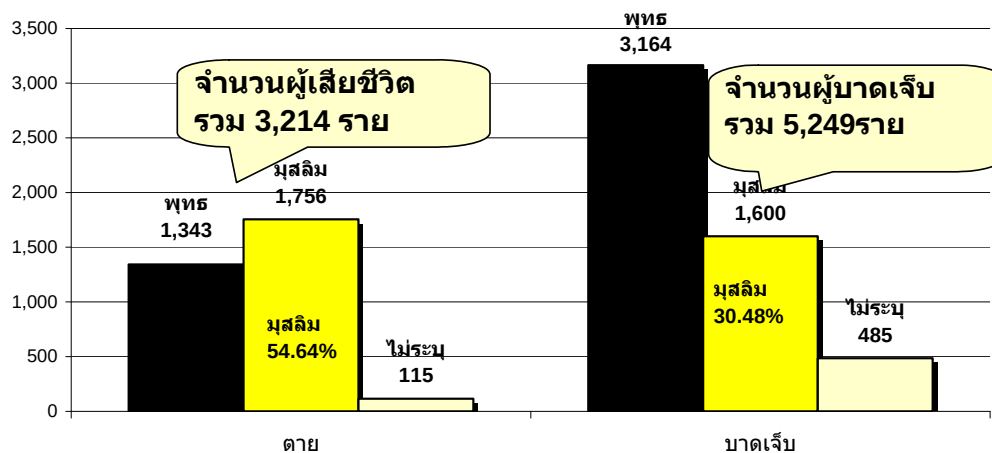

แผนภูมิที่ 1 จำนวนครั้งและอัตราการเกิดความไม่สงบระหว่าง 4 มกราคม 2547 ถึง 14 ตุลาคม 2551

จากแผนภูมิที่ 1 จะเห็นภาพคล้ายกันว่า จำนวนครั้งของการเกิดเหตุการณ์ลดลง แต่ความรุนแรงกลับมากขึ้น และมีกลวิธีที่แตกต่างไป ในการแก้ไขปัญหานี้ การเยียวยาเป็นอีกกลวิธีที่รัฐและองค์กรอื่น ๆ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือทั้งในทางกายภาพและจิตใจ รวมถึงเงินและสิทธิต่าง ๆ ถึงแม้จะไม่สามารถชดเชยกับเหตุการณ์ดังกล่าวได้แต่รัฐและองค์กรกลางอื่น ๆ ก็พยายามที่จะบรรเทาผลกระทบจากปัญหาเหล่านั้น

ในอดีต ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในภาคใต้อาจจะเป็นเป็นปัญหาเรื้อรังที่ยังไม่กระทบกับกลุ่มคนที่มีความต่างด้านศาสนาและพิธีกรรมหรือที่เรียกว่า “พหุวัฒนธรรม” เพราะต่างฝ่ายต่างเข้าใจในบริบทและข้อจำกัดของกันและกันและพยายามหาจุดร่วมที่เหมือนกันสังคมก็สามารถดำรงอยู่ได้ แต่หากนำเอาจุดต่างมาเป็นประเด็นก็ทำให้ปัญหายังรุนแรงเหมือนปัจจุบัน

ผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำแนกตามศาสนา
มกราคม 2547 - ตุลาคม 2551 มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจาก
เหตุการณ์ความไม่สงบในรอบ 58 เดือน จำนวน 8,463 ราย

แผนภูมิที่ 2 จำนวนและอัตราผู้เสียชีวิตจำแนกตามศาสนาที่นับถือ ระหว่าง 4 มกราคม 2547 ถึง 14 ตุลาคม 2551

แผนภูมิที่ 2 ที่แสดงข้างบนนี้ แสดงให้เห็นความสูญเสียที่ชัดเจนของผู้ที่อาศัยในพื้นที่ 3 และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ซึ่งหากนำเอาประเด็นศาสนามาเป็นจุดตั้งต้น ปัญหาก็จะยังคงสภาพอยู่และสิ่งที่ปรากฏเป็นประเด็นของวิถีมุสลิม วิถีมลายู หรือสาเหตุใด และทำไมก่อนหน้านี้ ชุมชนยังสามารถอยู่ร่วมกันได้

สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นหนึ่งในองค์กรที่ทำงานโดยยึดปัญหาของพื้นที่เป็นตัวตั้ง ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหา นอกจากร่วมในการจัดการสมัชชาสุขภาพเพื่อเยียวยาปัญหา และการจัดงานเสวนาแล้ว ยังมีโครงการอีกหลายโครงการที่มีส่วนในการช่วยทำให้เกิดความร่วมมือกันในกลุ่มชุมชน การพยายามไม่แยกกลุ่มชนออกจากกันโดยการส่งเสริมกิจกรรมเชิงพหุวัฒนธรรม ก็น่าจะทำให้เหตุการณ์ดังกล่าวลดความรุนแรงลงมา สาเหตุที่เป็นปมปัญหาของความแตกต่างกัน เรื่องศาสนา หรือ ชาติพันธุ์ ที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างคนต่างชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นพหุวัฒนธรรมก็น่าจะลดลงได้เช่นกัน

การมองปัญหาที่ตอกย้ำเรื่องเก่า ๆ จากการพยายามที่จะบอกถึงสาเหตุความขัดแย้งเล็ก ๆ ความรู้สึกเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้น พยายามพูดถึงความแตกต่างของศาสนา ข้อจำกัดและการถูกกระทำ แต่ไม่พูดถึงความเป็นชนกลุ่มน้อยของคนไทยในพื้นที่ที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เพียงเพราะเป็นคนไทยพุทธ หรือเพียงเพราะสื่อภาษากลาง(ไทย)/ใต้(ไทย)ได้เท่านั้น หรือ จึงไม่ได้รับการเหลียวแลหรือรับรองสิทธิในพื้นที่ภาคใต้ คนไทยที่อาศัยใน 3 จังหวัด คนเหล่านี้เป็นผู้รุกรานหรือเป็นคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ก่อน หรืออพยพมาพร้อม ๆ กับคนมุสลิมที่อพยพมาจากมาเลเซียหรืออินโดนีเซียสมัยก่อน เพราะตามประวัติศาสตร์ หากไม่มีการปิดเขื่อน ศาสนา

ฮินดูและพุทธ เข้ามาก่อนศาสนาอิสลาม ดังนั้นตอนนี้คงต้องแยกเรื่อง “วิถีมลายู” หรือ “วิถีมุสลิม” ให้ชัดเจนขึ้น มิฉะนั้นจะเกิดความสับสนและแก้ปัญหาไม่ตรงประเด็น เพราะหากเป็น “วิถีมุสลิม” ก็คงไม่แตกต่างจากผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ แต่หากพูดถึง “วิถีมลายูมุสลิม” คงต้องเกี่ยวโยงถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นชาติพันธุ์แต่เก่าก่อน

จากข้อเขียนของ อมรา ศรีสุชาติ หนึ่งในนักวิจัยที่ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว ภายใต้โครงการ “โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยโครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ สรุปไว้ว่า

“การเข้ามาของศาสนาอิสลามและเผยแพร่ได้อย่างมั่นคงในภาคใต้บางส่วน ไม่ได้มีเพียงเหตุผลจากการเปลี่ยนแปลงตามผู้นำเท่านั้น แต่เป็นเพราะ “บารมี” อันเกิดจากภูมิปัญญาและบุคลิกภาพผสมผสานกับความรู้ในการช่วยเหลือเกื้อกูลด้านการรักษาพยาบาลและปลดปล่อยความทุกข์อันเกิดจากความไม่สมหวังทั้งที่ใช้และไม่ใช้สายเวทและอาคมของนักการศาสนาจากต่างแดน มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการชักนำให้ผู้คนเกิดความเลื่อมศรัทธาในภาวะที่เริ่มเหนื่อยหน่ายความมากพิธีกรรมและรูปเคารพซึ่งปั่นป่วนที่ปิดบังหลักปรัชญาพุทธศาสนาเมฆายาน วัชรยาน-มนตรยาน ในขณะนั้น อีกทั้งพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ยังเผยแผ่เข้าไปไม่ได้เต็มที่ ในพื้นที่นั้น ศาสนาอิสลามจึงเป็นทางเลือกที่เข้ามาสู่ชุมชนในเวลาที่เหมาะสม และหลักศาสนาที่รวมเอาอำนาจทางโลกกับอำนาจทางธรรมเป็นสิ่งเดียวกันโดยมีบรรดามุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลามทั้งหลายในชุมชนเป็นผู้ร่วมสร้างอำนาจและค้ำจุนอำนาจนี้ แนวคิด-ความเชื่อเช่นนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชนไปอย่างมาก แนวคิดเรื่องผู้นำที่มีบารมีโดยการพิสูจน์ตนในการช่วงชิงการนำโดยไม่คำนึงถึงการสืบทอดอำนาจทางเชื้อสาย ลบเลือนไปจากชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามเพราะผู้นำที่สืบทอดอำนาจทางเชื้อสายถูกนำไปผูกกับอำนาจทางธรรม รูปแบบโครงสร้างของชุมชนที่เคารพกันตามลำดับชั้นยังคงมีอยู่และได้รับการจัดระบบอย่างดีตามหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาที่วางหลักปกครองไว้เป็นระบบ ยิ่งกว่านั้น กระแสการนำเผ่าพันธุ์ภาษา “มลายู” เชิดชูขึ้นมาผูกติดกับ “มุสลิม” ของกลุ่มรัฐอินโดนีเซียและมาเลเซีย ซึ่งอพยพไปมาหาสู่กับพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างนี้มีอิทธิพลมากต่อการเพิ่มจำนวนขึ้นของมุสลิมในภาคใต้ตอนล่าง และเป็นแรงดันที่มีพลังต่อการรักษาความเป็นรัฐที่ต้องการการปกครองตนเองโดยแยก “เรา” ออกจาก “เขา” ซึ่งเป็นกลุ่มชนคนละ “ภาษา” และ “ศาสนา” กับภาคใต้ตอนบน และ “สยาม” หรือกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และ กรุงเทพฯ แต่ในบางครั้ง การยอมรับอำนาจส่วนกลางซึ่งเป็นอำนาจของรัฐที่เป็นของ “พวกต่างศาสนา” “ต่างภาษา” ก็เป็นไปเพื่อ เป็นพลังเพื่อต่อรองในการรักษารัฐของพวกเขา “เรา” เพื่อไม่ให้พวก “เขา” ที่เป็น “มลายู-มุสลิม” ในรัฐข้างเคียงได้มีอำนาจเหนือ”

จากข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ พบว่า ในช่วงแรก ๆ ที่ผู้นำทางศาสนาและชุมชนมีอุดมคติสูงมีคุณธรรม ผู้คนมีความสุขและได้รับความพึงพอใจเพราะเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงในการอยู่

กับหมู่เหล่าของคนในระดับสูงและได้แก้ไขลักษณะนิสัยตามใจและฟุ้งเฟ้อ ไม่มีวินัยมาช่วยทำให้คนในชุมชนมามีวินัยมากขึ้นและอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย ลดความก้าวร้าวลงเนื่องจากศาสนาอิสลามมีข้อบัญญัติที่เคร่งครัด รวมถึงการกำหนดพฤติกรรมของคนที่นับถือศาสนาอิสลามให้อยู่ในวิถีอิสลามตั้งแต่เกิดจนตาย นอกจากนี้ยังรวมเอาข้อกฎหมายต่าง ๆ ไว้เบ็ดเสร็จสำหรับการพิพากษาผู้ที่กระทำผิด

แต่ในช่วงเวลาต่อมา ชุมชนเมืองท่าเป็นชุมชนเปิดมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าและทรัพยากรดินในแผ่นดินสูง ผู้นำหรือชนชั้นปกครองบางคนไม่สามารถสร้างดุลยภาพระหว่างการใช้อำนาจทางธรรมกับอำนาจทางโลกต่อประชาชนทั่วไปได้ และโน้มเอียงในการหลงอำนาจทางโลกทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่อประชาชน รูปแบบของคนที่มีอำนาจทั้งการปกครองและศาสนาในบางครั้งยิ่งก่อให้เกิดปัญหามากกว่าการแยกอำนาจผู้นำทางการเมืองและผู้นำศาสนาออกจากกัน

ต้นเหตุของปัญหาได้มีการหยิบยกเรื่องการปฏิรูปการปกครองในทศวรรษสุดท้ายของครึ่งพุทธศตวรรษที่ 25 ที่มีสาเหตุมาจากรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ต้องการเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนที่ให้อำนาจผู้นำศาสนาต่อการดำรงวิถีชีวิตและสิทธิในชีวิตของประชาชนทั่วไปมากเกินไป เมื่อถูกระทบดังกล่าวทำให้เกิดการต่อต้านเหมือนคลื่นใต้น้ำ นอกจากนี้การเกิดของกลุ่มโจรจีนภาคใต้ ดูเหมือนสร้างความยุ่งยากในการจัดการของรัฐบาลกลาง ความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งบังเกิดขึ้น ขณะเดียวกันกระแสการพยายามส่งลูกหลานออกไปศึกษาในประเทศทางตะวันตกออกกลางและการกลับมาเมื่อจบการศึกษาไม่ได้เข้าสู่ระบบใด ๆ ของรัฐ ยิ่งทำให้กลุ่มชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกว่าถูกระงับจากรัฐบาลกลาง การก่อตัวของการสร้างและฟื้นฟู อัตลักษณ์ยิ่งมีมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันคนไทยพุทธที่อาศัยใน 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลาเป็นคนดั้งเดิมที่อาศัยมาช้านาน คนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งไม่ได้คิดว่าเป็นเรื่องของ “กลุ่มพวก” เพราะจะเห็นได้จากหลาย ๆ ชุมชนที่อยู่ร่วมกัน เช่น ชุมชนพร่อน ในจังหวัดยะลา เคยเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเป็นมิตรภายใต้ความต่างด้านศาสนา โต๊ะบิแดหรือหมอต้าแยกย้ายไปทำคลอดให้คนไทยพุทธ ดังนี้ เป็นต้น

หากจะกล่าวถึงการด้อยด้านสิทธิ ก็พบว่า ที่ผ่านมา ภาคใต้ มักจะถูกกล่าวถึงในแง่ลบว่าเป็นภาคที่มีการพัฒนาช้ามากกว่าภาคอื่น ๆ แต่เนื่องด้วยภาคใต้เป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์มาก ทั้งทรัพยากรทางน้ำ และป่าไม้ รวมทั้งแร่ธาตุดีบุก ตะกั่ว ฯลฯ ทำให้คนในภาคใต้มีการพึ่งพาทรัพยากรกลางน้อยลง ประกอบกับเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการมอบหมายให้มาปฏิบัติงานในภาคใต้ส่วนหนึ่งเป็นคนที่ได้รับการลงโทษ และไม่เข้าใจวัฒนธรรม ภาษาทั้งของไทยพุทธด้วยตนเอง และไทยมุสลิม จึงยิ่งเพิ่มพูนปัญหามากขึ้น

บทสรุปข้างต้น ตรงกับข้อสรุปของนักวิชาการหลายท่านที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับสังคมภาคใต้ และภาคใต้ตอนล่างที่มีปัญหามาช้านานถึงแม้จะไม่ครุ่นเหมือนปัจจุบันแต่ก็มีความ

เรื้อรังมานาน แต่จากผลกระทบของความไม่สงบที่เกิดขึ้น รัฐบาลและองค์กรอื่น ๆ ก็ได้พยายามเยียวยาคนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลามากกว่าพื้นที่อื่น ๆ จะเห็นได้จาก การส่งเสริมการศึกษาต่อของผู้ที่จบการศึกษาแพทยจากประเทศอื่น แต่ยังไม่สามารถสอบใบประกอบโรคศิลปะของประเทศไทยได้ ก็ได้รับโอกาสเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพเพื่อการเพิ่มพูนความรู้และมีโอกาสเข้าสอบขอรับใบประกอบโรคศิลปะ หรือโครงการผลิตพยาบาลเพิ่ม 3,000 คน ที่เน้นคนในพื้นที่ให้มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษานี้ เป็นต้น(เป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน/โครงการของสวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่พบว่า มีจุดอ่อนและไม่บรรลุเป้าหมาย สืบเนื่องมาจากศักยภาพของผู้เข้าร่วมโครงการ)

หากจะกล่าวถึงอัตลักษณ์ที่พยายามเน้นว่าเป็นอัตลักษณ์ของผู้นับถือศาสนาอิสลาม อาจจะทำให้หลงประเด็นซึ่งแท้จริง เป็นอัตลักษณ์ของมลายูมุสลิมมากกว่าซึ่งคงเป็นข้อถกเถียงที่ผู้นับถือศาสนาอิสลามในประเทศไทยอาจจะต้องร่วมกันวิเคราะห์ ส่วนอัตลักษณ์ที่ถูกกลบเกลื่อนไปคือ อัตลักษณ์ของคนไทย หรือไทยพุทธในดินแดนพหุวัฒนธรรมนี้ ฉะนั้นในการแก้ไขปัญหา ผู้รับผิดชอบต้องมองปัญหาด้วยความเป็นกลางมิฉะนั้นอีกฝ่ายที่เสียเปรียบหรือถูกลดค่าลงเพราะเป็นชนกลุ่มน้อยก็จะเกิดปัญหาขึ้นซ้ำอีก และต้องแยกให้ออกว่า ไทยพุทธในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมก็เป็นส่วนหนึ่งของ “พหุวัฒนธรรม” และอาจจะแตกต่างจาก “ทหาร” ซึ่งเป็นไทยที่เข้ามาช่วยเหลือรักษาความสงบในพื้นที่

การใช้กระบวนการสานเสวนา เป็นการพยายามพูดคุยกันระหว่างคนที่อาศัยในพื้นที่เดียวกันที่อาจจะมีประเด็นปัญหาหรือไม่มีปัญหาระหว่างกันก็ตาม จะช่วยให้มีความเข้าใจกัน ซึ่งก็เป็นคุณลักษณะของคนไทยโดยรวมที่ถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมของการรักสันติไม่แตกต่างกับคำสอนทั้งของศาสนาอิสลามและพุทธ และคนไทยอาจจะมีลักษณะที่หลาย ๆ ชาติพันธุ์ไม่มี คือ “การให้อภัย” “ลืมน่าย ไม่ผูกใจเจ็บ” เพราะจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา คนไทยไม่เคยรังเกียจ ชนชาติอื่น ๆ ยินดีให้ความช่วยเหลือ เช่น การให้การช่วยเหลือคนพม่า เขมร ที่แต่ก่อนก็นับว่าเป็นศัตรูในสงคราม เช่น ชาวพม่าที่เข้ามาขอรับการดูแลด้านสุขภาพบริเวณชายแดนไทยพม่า ที่คอคอดกระ จังหวัดชุมพร ก็มักจะได้รับการช่วยเหลือในการรักษาพยาบาล เป็นต้น

ฉะนั้น ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน การใช้กระบวนการสานเสวนาจึงเป็นเครื่องมือที่ควรได้นำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหา แต่ทั้งนี้ต้องมีกระบวนการติดตามประเมินผลระยะยาวเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวมีการนำไปใช้ และเผยแพร่ขยายวง/เครือข่ายออกไป โดยมีจุดหมายร่วมกัน คือ “ความสงบในภาคใต้กลับมาอีกครั้ง”

2. กระบวนการดำเนินงาน

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึง ความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมที่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และเป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญ สวรส ภาคใต้

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการส่งเสริมการวิจัยในระดับพื้นที่ จึงให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการสานเสวนานี้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ช่วยลดความขัดแย้งและหาจุดร่วมเดียวกันและจุดหมายร่วมกัน ช่วยให้ชุมชนและชาวบ้านกลับมามีความสัมพันธ์ดั้งเดิม กระบวนการในการดำเนินงานแบ่งออกเป็น

1.การพัฒนาด้านเนื้อหา โดยใช้หลักการทางศาสนาเป็นแนวทางในการสนทนา โดยสนับสนุนผู้รู้ทางศาสนาจัดทำเป็นเอกสารที่ใช้หลักศาสนธรรมบำบัด เน้นในศาสนาอิสลาม

2.การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการ การสร้างแกนนำ ครู ก ครู ข เพื่อเป็นผู้นำการสนทนา แนวทางดังกล่าวแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ก. ปีที่ 1 เริ่มจัดทำเป็นปีแรก เป็นการนำเทคนิคการจัดทำสานเสวนามาเป็นกระบวนการร่วมกับการใช้หลักศาสนธรรมบำบัด กลุ่มที่เข้าร่วมในระยะนี้เป็นแกนนำจากชุมชน

ข. ปีที่ 2 เป็นการพัฒนาศักยภาพของแกนนำ เพื่อเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ที่เข้าไม่ถึง กลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำชุมชน ผู้นำศาสนา

ค. ปีที่ 3 มีการปรับปรุงเทคนิคเพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม การนำเอาหลักศาสนามาผสมผสาน มีการจัดเวทีในพื้นที่ที่เข้าไม่ถึง ในจังหวัดนราธิวาส

3. การคัดเลือกแกนนำ ในระยะแรก กลุ่มแกนนำจากเครือข่ายสุขภาพ เป็นกลุ่มที่เข้ามามีส่วนในการเป็นผู้นำการเสวนา ส่วนในปีที่ 2 และ 3 ผู้นำศาสนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการสานเสวนามากขึ้น

การฝึกอบรมศาสนธรรมบำบัด และการจัดประชุมฝึกทักษะการจัดทำกระบวนการ "สานเสวนา" ให้กับแกนนำชุมชน และแกนนำเครือข่ายที่มีศักยภาพของเครือข่ายเยียวยาสังคม ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้

ขั้นตอนที่ 1 คือ การใช้วิธีการสร้างภาพที่พึงประสงค์ตามหลักศาสนา ปลุกฝังให้รู้ว่าการศาสนามีความเท่าเทียมกันมีเกียรติและศักดิ์ศรี เสมอกัน และหลีกเลี่ยงการพูดถึงการต่อสู้เพื่อการแบ่งแยกดินแดน หรือตอกย้ำเรื่องของความรุนแรงทุกประเภท

ขั้นตอนที่ 2 คือ ให้ทุกคนในกลุ่มมาร่วมกันคิดแนวทางที่จะไปสู่จุดหมายของความสงบที่แท้จริง และสอดคล้องกับหลักธรรมของศาสนาอิสลามสอนให้คิดก่อนทำ และทุกคนมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต พร้อมส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือกันในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 คือ วัฏจักรของการดำเนินงาน เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเอง ทุกคนมาร่วมกันคิดเกิดเป็นแบบแผนของชุมชน ทำยที่สุดแล้วจะพบว่าทุกคนได้พัฒนาตัวเอง และช่วยกันคิดว่าทุกคนจะช่วย ชุมชนของตนเองได้อย่างไร ในสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอยู่ขณะนี้

4.มีการพัฒนาแกนนำและพัฒนาหลักสูตร การทบทวนกระบวนการและการนำไปใช้เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่เหมาะสมในการใช้ในพื้นที่

5. การจัดเวทีสานเสวนาในพื้นที่ของแกนนำ โดยขยายทั้ง 5 จังหวัด(สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

จากวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ที่ สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้พยายามที่จะจัดเวทีการเสวนาให้หลายฝ่ายหันมาพูดคุยและแก้ไขปัญหา โดยนำเอากลุ่มที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งภาคการเมือง ภาครัฐ ที่จะต้องเป็นองค์กรหลักที่จะแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ และองค์กรอิสระ โดยจัดประชุมอย่างน้อย 4 ครั้ง และจัดเวทีพื้นที่อีกอย่างน้อย 21 พื้นที่ (โดยมีกลุ่มแกนนำที่ได้รับการฝึกอบรมให้เข้าใจกระบวนการสานเสวนาเข้ามารับการอบรมและนำไปปฏิบัติในพื้นที่) ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การรับรู้ปัญหาของประชาชนในพื้นที่ที่เรา มักใช้คำว่า “รากหญ้า” ทั้งนี้กล่าวได้ว่า ในการจัดกระบวนการเยียวยาสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้โครงการของ สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยผ่านกระบวนการสานเสวนา โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1.ปัจจัยนำเข้า

1.1.ทรัพยากรมนุษย์

- นักวิชาการสานเสวนา
- แกนนำหรือผู้แทนชุมชน 21 แห่ง
- นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย สาขาสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา)

- นักการเมือง 2 พรรคใหญ่ที่มีบทบาทในภาคใต้ : ประชาธิปัตย์ และเพื่อแผ่นดิน

- ผู้นำศาสนาในท้องถิ่น โต๊ะอิหม่าม โต๊ะกอเต็บ

1.2.ทุนทรัพยากรในการจัดสานเสวนาในพื้นที่ 21 แห่ง และการจัดเวทีสมัชชา

1.3. ทุนทางสังคม ภาคประชาชน ชุมชน

1.4. พื้นฐานทางความคิดของกลุ่มที่แตกต่างกัน

ทั้ง 4 ประเด็น ถือว่าเป็นปัจจัยนำเข้าในการนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่

แผนภูมิที่ 3 แสดงองค์ประกอบของกลุ่มที่เข้าร่วมกระบวนการสานเสวนา

2. หลักการที่สรุปกระบวนการได้คือ

1. ไม่มี “วาระซ่อนเร้น”
2. ปฏิบัติต่อกันด้วยชีวิตจิตใจ “อย่างมนุษย์กับมนุษย์” ไม่ใช่วัตถุสิ่งของ
3. สนทนากันด้วยโอกาสอันเท่าเทียมกัน (ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม)
4. พึงเหตุผลของกันและกันอย่างลึกซึ้ง
5. ใจกว้างยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ ความคิด ความเชื่อ จุดยืนของตนเองได้
6. ซื่อสัตย์และจริงใจต่อตนเองและคู่สนทนา
7. ไว้ใจว่าผู้อื่นก็มีเหตุผล และสามารถหาทางออกได้ดีเช่นกัน
8. ไม่ปะปนในเรื่องหลักการและการปฏิบัติ เมื่อผู้อื่นพูดในเรื่องหลักการก็ตอบในเรื่องหลักการ เมื่อพูดในเรื่องการปฏิบัติก็ตอบในเรื่องปฏิบัติ
9. มีจุดยืนที่ชัดเจน
10. ยึดหยุ่นแต่จริงใจ

3. ผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการ ฯ ในปีที่ 1

3.1 การเกิดเครือข่ายเพื่อการพูดคุย และเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังผู้อื่น และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพราะอย่างน้อยในทุกจังหวัดก็มีเครือข่ายสานเสวนาอยู่และกระจายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการแก้ปัญหาในพื้นที่ มีมากกว่า 40 แห่ง จึงต้องมีการติดตามความ

ต่อเนื่องดังกล่าวด้วย เพราะสิ่งที่จะควรจะเป็นผลลัพธ์ คือ การมีเวทีสานเสวนาที่ต่อเนื่องในพื้นที่ ทั้งนี้หากเรายังเชื่อว่า การพูดคุยคือ การพยายามเข้าใจซึ่งกันและกัน และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน เวทีสานเสวนาก็เป็นเวทีเริ่มต้นของการแก้ปัญหาที่ดีอีกวิธีการหนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจจะไม่ใช่ผลจากการสานเสวนา แต่การดำเนินงานนี้เป็นตัวต่อตัวหนึ่งที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพยายามของหลายฝ่าย ทำให้อัตรา/จำนวนการเกิดของเหตุการณ์ไม่สงบลดลง ความรุนแรงลดลงนั่นคือ กระบอบต่อชีวิตและทรัพย์สินลดลง มีคนตายและบาดเจ็บลดลง ซึ่งอาจจะไม่ได้มีผลโดยตรงจากโครงการใดโครงการหนึ่ง จากข้อมูลการเฝ้าระวังความรุนแรงของเหตุการณ์ความไม่สงบ พบว่า ตั้งแต่เดือนมกราคม 2550 – ธันวาคม 2551 มีความรุนแรงจำนวน 1,837 ราย มีผู้บาดเจ็บ 3,933 ราย ผู้เสียชีวิต 976 ราย ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่เริ่มมีการจัดสุนทรีสนทนา โดยกระจายการเกิดเหตุการณ์มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ นราธิวาส 599 ครั้ง ปัตตานี 585 ครั้ง และยะลา 576 ครั้ง สงขลา 67 ครั้ง โดยมีพื้นที่ที่เป็นแกนนำการจัดสุนทรีสนทนา คือ อำเภอมายอ 40 ครั้ง ยะรัง 95 ครั้ง และ อำเภอเมืองปัตตานี 69 ครั้ง ขณะที่อำเภอเมืองนราธิวาสเกิดเหตุการณ์ 52 ครั้ง(รายงานสถานการณ์เฝ้าระวังการบาดเจ็บจากความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้) และรายงานประจำเดือน เมษายน 2552 พบว่า ไม่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในเขตอำเภอเมืองนราธิวาส ส่วนอำเภอเมืองปัตตานีเกิด 5 ครั้ง และอำเภอมายอและยะรังเกิดขึ้นพื้นที่ละ 2 ครั้ง และถึงแม้จะไม่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ของการจัดเวทีสานสนทนาและเวทีสมัชชาสุขภาพได้ว่า มีความเชื่อมโยงกับการลดจำนวนของการเกิดเหตุการณ์หรือไม่ แต่ก็คาดว่า หากทุกภาคส่วนได้ร่วมมือกันก็เหมือนกับภาพต่อที่จะขยายเครือข่ายความร่วมมือออกไป และถึงแม้จะเป็นเพียงเฟืองเล็ก แต่ก็มีส่วนในการช่วยให้เฟืองใหญ่ทำงานได้เช่นกัน เช่นเดียวกับ “การขยับของปีกผีเสื้อ” หรือ “butterfly effect” ที่เป็นปรากฏการณ์ที่มีการขยับปีกของผีเสื้อที่อาจจะมีศักยภาพต่างกัน แต่เมื่อทุกตัวเริ่มขยับก็จะทำให้เกิดคลื่นของการเปลี่ยนแปลงได้

ผลที่ได้จากการดำเนินการทำให้หลายชุมชนมีการปรับตัวในทางที่ดี มีข้อสรุปจากเวทีพบว่า **สิ่งที่ผู้สูญเสียต้องการมากที่สุด คือ ความอยู่เย็นเป็นสุข หมายถึง สันติสุขเป็นความปรารถนาอย่างยิ่งของผู้ที่มีความทุกข์จากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ และพบว่ายังมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่มีความปรารถนาดีต่อคนในพื้นที่พยายาม เรียกความสามัคคีของคนในพื้นที่จากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน**

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้จากกระบวนการสานเสวนาเพื่อการเยียวยาสังคม จะทำให้ชุมชนกลับฟื้นขึ้นมาได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ รวมถึงแกนนำชุมชนและการนำไปใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งผู้ที่ทำได้ดีที่สุดคือ คนในพื้นที่และมีความรู้ในเรื่องของการจัดสานเสวนา

2.การเกิดนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ฯ ที่มาจากพื้นที่ ทั้งนี้ได้จากการเสนอทางออกโดยภาคประชาสังคม ซึ่งประกอบด้วย

- 1.การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่
- 2.การปฏิรูประบบความยุติธรรม
- 3.การปฏิรูประบบการศึกษา
- 4.การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ
- 5.การปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม

(ที่นำเสนอสมัชชาสุขภาพแห่งชาติได้มีการเพิ่มประเด็นด้านสาธารณสุขเข้าไปภายหลัง)

3.การจัดการความรู้โดย สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทบาทที่สำคัญของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นอกจากการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการวิจัย การจุดประกายความคิดของคนในพื้นที่ในประเด็นที่นำไปสู่การมีสุขภาวะทั้งกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ รวมถึงการร่วมกันแก้ปัญหาโดยใช้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี โดยมองการแก้ปัญหาที่ต้องมีองค์ประกอบด้านองค์ความรู้ และต้องมีภาคส่วนที่สำคัญคือ รัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ในการแก้ปัญหาร่วมกัน

การนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัย มาใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกัน หรือเป็นการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ คือ การจัดการความรู้ที่ได้สู่การปฏิบัติตนเอง

จากการสนับสนุนการดำเนินงานของการจัดสานเสวนา เป็นเวลา 3 ปี สิ่งที่ได้นอกจากการเกิดเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ที่เข้าถึงยาก พื้นที่สีแดง รวมทั้งกลุ่มที่เข้าถึงยาก แล้วยังทำให้เกิดการกระตุ้นจิตสำนึกของคนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่สงบให้หันกลับมาหาจุดร่วมและหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันที่เป็นรูปธรรม จากผลของการใช้กระบวนการสานเสวนาเพื่อการแก้ไขปัญหา ก่อให้เกิดบทสรุปประเด็นการจัดทำข้อเสนอแก่ภาครัฐที่น่าจะตรงใจของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีประเด็นทั้งสิ้น 5 ประเด็น รวมถึงประเด็นที่หลายฝ่ายอาจจะมองว่าเป็นบทบาทของภาครัฐและกระทรวงสาธารณสุขคือ ด้านสุขภาพ ซึ่งในความเป็นจริงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีที่สุด ดังนั้น จึงได้มีการจัดการนำเอาองค์ความรู้เชิงนโยบายเพื่อการปฏิรูปนี้ไปสู่การตรวจสอบ วิเคราะห์ และเปรียบเทียบกลยุทธ์กับนานาชาติเพื่อจัดทำเป็นนโยบายที่สมบูรณ์ โดยมีกระบวนการดังนี้

- 1.การนำเอาความรู้/ประเด็นที่ได้จากเวทีสานเสวนาไปสู่การตรวจสอบความรู้ที่ได้โดยผ่านกระบวนการเวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัด และระดับประเทศ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมขึ้น

โดยเฉพาะโครงการเยียวยา ฯ ซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การทำงานเพื่อการจัดการความรู้สู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ทั้งนี้จะส่งผลกระทบต่อส่งเสริมสุขภาวะในพื้นที่ ดังนี้

1.1. ประเด็นสถานการณ์ปัญหา

การไม่พยายามต่อย้ำ ถึงเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต จะช่วยให้หลายฝ่ายมองเห็นอนาคตและยอมรับผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดสานเสวนา ผลที่ดีคือ “การได้รู้เขารู้เรา” มีการรับฟังกันมากขึ้น ถึงแม้โครงการจะดำเนินไปเป็นเวลา 3 ปี และมีการพัฒนารูปแบบกระบวนการทุกปี เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นพลวัต(dynamic) การจัดกิจกรรมจึงต้องสอดคล้องกับปัญหา แต่ผลลัพธ์ต้องคงที่คือ การลดอัตราการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง และคนในพื้นที่ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ และโดยที่ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม(ในบางพื้นที่ มีถึงร้อยละร้อย) ยังยึดมั่นในด้านศาสนา แต่อาจจะมีความเข้าใจผิดหรือมีการชี้แนะที่ผิดประเด็น การนำเอาศาสนามาเป็นหลักในการชี้แนะความเข้าใจให้ถูกต้อง จึงเป็นทางเลือกที่นำมาใช้ในการดำเนินงานครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบความถูกต้องของการอธิบาย และความเข้าใจของผู้นำเอาศาสนาไปเป็นเครื่องมือต้องมีการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการศาสนา โดยเฉพาะการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ เพื่อจะได้นำไปสู่การนำไปใช้จริง ทั้งนี้เนื่องจาก มีหลายโครงการที่พยายามนำเอาผู้นำศาสนาและบทบัญญัติทางศาสนา คำสอน และข้อกำหนดการปฏิบัติมาร่วมในการแก้ไขปัญหาแต่ไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับการยอมรับเฉพาะกลุ่ม (การจัดทำคุตะบะฮ์ เมื่อ พ.ศ. 2535-2539 ที่ดำเนินการโดย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปัตตานี) จากบทเรียนที่ผ่านมาเป็นเครื่องเตือนให้เกิดความระวังในการนำหลักการทางศาสนาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ฯ

1.2. กระบวนการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานของประเด็นการเยียวยา ซึ่งมีการประมวลสาเหตุของปัญหา ดังที่สรุปไว้ในประเด็นสถานการณ์ คือ ประเด็นศาสนา ซึ่งหลายฝ่ายเชื่อว่า เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจทั้งคนที่นับถือต่างศาสนา และศาสนาอิสลามด้วยตนเอง โดยนำกระบวนการสานเสวนามาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้เกิดการพูดคุย การยอมรับ และเข้าใจคนอื่น รู้จักการฟังความรู้สึกคนอื่นโดยประเด็นที่พูดไม่มีการซ่อนเร้น/ปิดบัง การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่ไม่แตกต่างกัน หรืออาจจะมีความแตกต่างกันบ้าง เช่น เป็นผู้ได้รับบาดเจ็บ/สูญเสีย มีคนรู้จักได้รับบาดเจ็บ/สูญเสีย ซึ่งระดับความรู้สึกอาจจะแตกต่างกัน แต่การได้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ยอมรับปัญหาและร่วมกันหาทางออกเป็นการนำเอากระบวนการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ในพื้นที่ที่ดี นอกจากนั้นยังเกิดมีนโยบายที่เป็นแนวทางในการนำเสนอทางออกของการแก้ปัญหาถึง 5 ประเด็นหลัก (ภายหลังจากการนำเสนอสมัชชาสุขภาพระดับชาติ มีการเพิ่มเติมอีก 1 นโยบาย คือ นโยบายทางสาธารณสุข : นโยบายด้านสุขภาพ การแพทย์ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม และความ

ปลอดภัย ซึ่งมีการนำเสนอต่อ คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ) มีกระบวนการทางวิชาการโดย การนำประเด็นที่ได้จากพื้นที่ไปวิเคราะห์และวางยุทธศาสตร์เพื่อเสนอภาครัฐสู่การนำไปใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ถึงแม้ประเด็นที่เสนอในบางประเด็นอาจจะเป็นสิ่งที่มองจากมุมเดียว กลุ่มเดียว แต่ก็เชื่อว่าเมื่อเข้าสู่กระบวนการการกลั่นกรองแล้วอาจจะมีการปรับปรุงให้เหมาะสมมากขึ้น และบางประเด็นก็ถูกเสนอเป็นนโยบายด้วย

การพยายามที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนมาต่อยอดและตรวจสอบ ทั้งชุมชนและผู้มีความรู้ในด้านนั้น ๆ โดยการยอมรับความเป็นอัตลักษณ์ของคนที่แตกต่างกัน น่าจะช่วยลดกระแสการต่อต้านได้ระดับหนึ่ง เพราะนโยบายที่เกิดขึ้นไม่ได้กำหนดโดยส่วนกลาง แต่เป็นความต้องการของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนทั้งภาคประชาสังคม ภาครัฐและนักวิชาการที่อยู่ในพื้นที่ ประเด็นที่ 6 ประเด็นเป็นประเด็นที่ครอบคลุมปัญหาที่ชัดเจน ทั้งด้าน การศึกษา ความยุติธรรม เศรษฐกิจ ประเพณี สังคม และวัฒนธรรม และด้านสาธารณสุข

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จได้แก่ ทุนทางสังคมเดิมที่ยังคงมีอยู่ ท่าทีของนักวิชาการและนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับประเทศ ที่มีต่อการแก้ปัญหา กลุ่มนักวิชาการที่แสดงบทบาทและจุดยืนที่ชัดเจน การสนับสนุนจากหน่วยงานวิชาการ และที่สำคัญคือ ประชาชนในพื้นที่ที่พร้อมที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาโดยไม่เลือกว่าเป็นคนนับถือศาสนาใด

1.3 ผลลัพธ์

ผลของการดำเนินงาน ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทั้งนี้พบว่า ทำให้เกิดหลักสูตรศาสนบำบัด การขยายเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ การผสมผสานเทคนิคศาสนา เสวนาและหลักศาสนา เป็นต้นแบบที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาได้ ชัดเจนมากขึ้น

1.4.ผลกระทบที่เกิดขึ้น

อาจจะไม่ชัดเจนในเชิงรูปธรรม ส่วนใหญ่เป็นลักษณะทางนามธรรม ทั้งนี้มีอีกหลายโครงการที่มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับโครงการเฝ้าระวังนี้คือ ต้องการให้ภาคใต้ตอนล่างมีความ “สันติ” ซึ่งตรงกับความหมายของศาสนาอิสลาม สิ่งที่เห็นได้ชัดคือ การเปลี่ยนแปลงที่รัฐยอมรับความคิดเห็นและข้อเสนอเชิงนโยบายทั้ง 6 ประเด็น และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และประชาชนในส่วนอื่น ๆ ของประเทศได้รับรู้กระบวนการนี้ผ่านสัปดาห์สุขภาพแห่งชาติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ในชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันของ “พหุวัฒนธรรม” ที่พบอยู่ทุกส่วนของประเทศ และทุกภูมิภาค แต่การสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นคือต้องมองปัญหาร่วมกัน เข้าใจซึ่งกันและกัน และมีกระบวนการที่เหมาะสม ซึ่งการทำศาสนเสวนาก็เป็นกระบวนการหนึ่งที่นำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ

1.5.ข้อที่พึงระวัง

จากการสรุปข้างต้น จะพบว่า ยังอาจจะมีข้อด้อยบางประเด็น

1.ในการจัดสานเสวนา ต้องแน่ใจว่า กลุ่มคนที่เข้ามาร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน และสามารถอธิบาย บอกเล่าเรื่องราวได้ สามารถสร้างความเข้าใจที่ดีในชุมชนได้ เพราะหากได้ผลดี ย่อมมีการขยายและนำเสนอชุมชนอื่นให้มีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

2.เจตคติของผู้ที่เป็นแกนนำหลักและต่อมากลายเป็นผู้ให้การดูแลกระบวนการ อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา และชี้แนะ (facilitator) ต้องเป็นในทางบวก และไม่ชี้นำกลุ่ม

3.นักวิชาการ ผู้นำศาสนา นักการเมืองระดับประเทศและท้องถิ่น ต้องไม่ชี้นำกลุ่ม แต่จะมองประเด็นที่ยังขาดหาย และส่งเสริมในเรื่องการจัดความรู้ที่เกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม

4.การประเมินกระบวนการและโครงการที่เป็นทางการ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ควรต้องมีการสรุปและประเมิน กระบวนการ ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ และประยุกต์ใช้ของพื้นที่อื่น ๆ

5.การยึดแนวทางพหุวัฒนธรรม จากประเด็นการสนทนา และ หลักสูตรที่เกิดขึ้น เป็นการเน้นเฉพาะในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นประเด็นหลักของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ยึดพื้นที่เป็นหลัก แต่ประเด็นของภาคใต้ที่กล่าวถึงเป็นประเด็น “พหุวัฒนธรรม” ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ใน 3 จังหวัดชายแดน และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา จะเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม แต่ยังมีประชาชนที่นับถือศาสนาอื่นและเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่อาศัยอยู่ ดังนั้น การชี้เฉพาะประเด็นเรื่องอัตลักษณ์และศาสนาจึงต้องมองประเด็นที่รวมถึงกลุ่มอื่น ๆ ได้มีส่วนร่วมในการสานเสวนาด้วย ทั้งนี้เพื่อการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม เพราะนี่คือ วิถีของพหุวัฒนธรรม

จากผลการดำเนินงานโครงการดังกล่าว ซึ่งมีกระบวนการในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรม เริ่มจากการมองปัญหาที่เผชิญอยู่ มีการรวมกลุ่มเพื่อหาทางพูดคุย รับรู้ รับฟัง และระหว่างคนในพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการสานเสวนา และมีการกระจายการจัดเวทีออกไป ซึ่งเมื่อสรุปปัญหาก็จะพบว่า มีข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลกลางและท้องถิ่นสรุปได้ 5 ประเด็น ประกอบด้วย 1)การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่ 2)การปฏิรูประบบความยุติธรรม 3) การปฏิรูประบบการศึกษา 4) การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ 5)การปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม จากประเด็นเหล่านี้ไปสู่การจัดการความรู้สู่การเสนอเชิงนโยบาย โดยมีการประชุมของนักวิชาการ เวทีสมัชชาสุขภาพที่ผนวกประเด็นทั้ง 5 และพบว่า ยังเป็นประเด็นหลักที่ต้องการการปรับปรุงและดำเนินการ สวรรส ภาคใต้ มอ ได้ดำเนินการต่อโดยจัดกระบวนการเวทีสมัชชาสุขภาพ เพื่อการเยียวยา แก้ไขปัญหา และ จัดประเด็นทั้ง 5 เป็นประเด็นที่รับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้นก็เสนอให้นักวิชาการกรั่นกรองอีกครั้งก่อนนำเสนอสู่สมัชชาชาติ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในระหว่างกระบวนการพิจารณาตามขั้นตอน

2.การนำความรู้รายประเด็นสู่การพัฒนาให้มีความสมบูรณ์โดยการเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ไปวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และสรุปความเป็นไปได้ทั้งเชิงวิชาการและเชิงพื้นที่ เนื่องจาก นักวิชาการดังกล่าวเป็นนักวิชาการในพื้นที่ย่อมเข้าใจบริบทของพื้นที่ และข้อจำกัดของแต่ละ ประเด็น

3.นำเสนอกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องในนี้คือ องค์กรที่ดูแลเรื่องนโยบาย การออกกฎหมาย (สส. และนักการเมืองระดับประเทศ) นักการเมืองระดับท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ/ ปราชญ์ของ แผ่นดิน ได้เสนอข้อชี้แนะเพิ่มเติม มีการเชิญผู้แทนจากภาคการเมือง ศอบต. มาร่วมปรับปรุงและ สรุปข้อเสนอแนะ พร้อมยุทธศาสตร์ในการแก้ไขผ่านกระบวนการวิชาการ

4.นำเข้าสู่กระบวนการสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เป็นวาระแห่งชาติและเสนอสู่ คณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาทบทวน และแปลงสู่ยุทธศาสตร์ และวิธีการปฏิบัติของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำไปสู่นโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การประกาศให้นำเอาภาษา ท้องถิ่นหรือ"ภาษาแม่" เป็นภาษาที่เรียนควบคู่ไปกับภาษาหลักคือ ภาษาไทย ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่าง และส่งเสริม"อัตลักษณ์" ของท้องถิ่น ดังนี้ เป็นต้น

สิ่งดี ๆ ที่ได้จากการจัดสานเสวนา

- 1.ก่อนของความรู้ที่ได้จากการจัดสานเสวนาเป็นก่อนความรู้ที่มีคุณค่า และก่อให้เกิดการพัฒนา กระบวนการตามสถานการณ์และบริบทของพื้นที่
- 2.ความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักกับฟัง ยอมรับผู้อื่น(ทั้งส่วนดีและส่วนด้อย) และนำเอาหลักทาง ศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต
- 3.การขยายเครือข่ายไปยังพื้นที่ เป็นการบอกถึงพลังของประชาชนที่ต้องการความสงบในพื้นที่ โดยไม่ต้องรอการช่วยเหลือหรือความรู้สึกเอื้ออาทรจากผู้อื่น แต่สามารถสร้างได้ด้วยพลังของคน ในพื้นที่
4. ศาสนายังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การละเลยหรือการตีความในบทบัญญัติที่ถูกต้องจะนำพา ให้เกิดสันติสุขเพราะศาสนาอิสลามมุ่งในเรื่องการยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา การไม่ บังคับในเรื่องความเชื่อ และให้เกียรติผู้อื่น
- 5.ต้องมีความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการเยียวยา ในที่นี้คือ การเยียวยา ความรู้สึกห่างเหินของคนต่างศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของการอยู่ร่วมกันใน ภาควัฒนธรรมา
- 6.โอกาสที่คนในกลุ่มต่าง ๆ ได้มาเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคประชาสังคม ผู้นำ ศาสนา และภาคการปกครองท้องถิ่น บุคลากรสาธารณสุข

ข้อจำกัดของการดำเนินงาน

1. การเสวนาจะไม่บรรจุเป้าหมายหากผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการไม่มีความหลากหลาย หรือมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาน้อย เช่น ในการจัดสานเสวนานี้ เป็นการแก้ปัญหาในเรื่อง พหุวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับผู้เข้าร่วมสานเสวนาจากหลายฝ่าย แต่ผลจากการสรุปพบว่า ประเด็นที่สนทนาเป็นประเด็นปัญหาของชาวไทยมุสลิม การมุ่งเป้าหมายไปยังกลุ่มไทยมุสลิมอาจจะได้ข้อมูลมุมมองด้านเดียว โดยใช้ภาษามลายูท้องถิ่น และบางครั้งสื่อสารผ่านล่าม ซึ่งผู้เข้าร่วมเสวนาควรได้นำเสนอความรู้สึกด้วยตนเอง สิ่งที่ยังขาดไปคือ คนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ คนที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้ง 2 ศาสนา ทำให้การจัดสานเสวนาครั้งนี้มีความลำเอียงและจำเพาะเฉพาะผู้นับถือศาสนาอิสลาม ภาพของการเป็นพหุวัฒนธรรมจึงไม่ปรากฏ

2. ในการดำเนินการครั้งนี้เหมือนจะพยายามสร้างครู ก ครู ข แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้ที่เป็นครู ก และครู ข อาจจะต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมเพราะการที่จะสามารถบริหารจัดการกระบวนการสานเสวนา จะต้องมีความสามารถในการจัดการกลุ่ม กระตุ้น และสรุปความ ซึ่งหากมีการพัฒนามากขึ้นก็น่าที่จะสามารถขยายเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพได้ โดยปราศจากการบิดเบือนแนวคิดของ “สานเสวนา” และท้ายที่สุด หากคนเราเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสันติและความสงบก็จะบังเกิดในที่สุด

3. ต้องมีการตั้งประเด็นของการจัดเวทีสานเสวนา เวทีนี้จะกลายเป็นเวทีเพื่อการวางแนวทางหรือเป้าหมายในการพูดคุย และร่วมกันหาทางออกที่ดีที่สุด มิฉะนั้นเวที “บน” เพียงอย่างเดียว ด้วยแนวคิดจากการจัดสานเสวนา และ การพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงมีความพยายามที่จะผลักดันให้เกิดนโยบายใด ๆ ก็ตามที่สามารถสร้างให้เกิด “สันติสุข” ใน 3 จังหวัดชายแดน และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา โดยการวิเคราะห์นโยบายของพรรคการเมืองสำคัญ ๆ ที่คาดว่าจะมีฐานเสียงในพื้นที่ ประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคเพื่อไทย และพรรคเพื่อแผ่นดิน ผบะจากการวิเคราะห์นี้จะช่วยในการร่วมวางแผนวางยุทธศาสตร์ และเสนอแนะนโยบายในการฟื้นฟูและแก้ไขพื้นที่ดังกล่าว

บทบาทของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เน้นการปฏิบัติการในพื้นที่เป็นหลัก ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดน และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา เป็นปัญหาที่กระทบโดยตรงกับสุขภาวะของคนในพื้นที่ดังกล่าว ความพยายามที่จะนำเอาความรู้มาจัดการปัญหาเป็นแนวทางการดำเนินงานของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยการนำเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งผนวกกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร้คำตอบว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะสงบได้เมื่อไร และทำอย่างไร

การหาทางแก้ไขปัญหาโดยนำความรู้มาใช้ประโยชน์ของโครงการเยียวยาที่มีผ่านการพัฒนาและต่อยอดความรู้มาเป็นเวลา 3 ปี ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการนำประโยชน์จากความรู้ที่ได้

จากพื้นที่มาใช้ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เอง ซึ่งจากการดำเนินงานโครงการนี้ เกิดเป็นผลลัพธ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ดังนี้

ก. ผลลัพธ์เชิงรูปธรรม

1. เกิดเครือข่ายคนทำงานประเด็นสุขภาพและเครือข่ายเฝ้าระวังยาผู้ได้รับผลกระทบ ฯ ปัจจุบันครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัด คือ สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เครือข่ายที่มีอยู่ประมาณ 40 เครือข่าย

2. เกิดหลักสูตรที่เป็นต้นแบบการนำเอาหลักศาสนาและสถานสงเคราะห์มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา โดยมีหนังสือที่ใช้ในการอ้างอิง 1 เล่ม คือ “อิสลามวิถีแห่งชีวิต” และ วิดีทัศน์ ที่นำไปประกอบการจัดกระบวนการเสวนาในชุมชนอิสลาม

3. เกิดนโยบายและยุทธศาสตร์ ที่เกิดจากการมองของคนในพื้นที่ที่รัฐบาลกลางยอมรับ ทั้ง 6 ประเด็น และนำไปสู่การปรับยุทธศาสตร์และกระบวนการเพื่อนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่

4. เกิดการทำงานร่วมกันระหว่าง กลุ่มนักวิชาการ นักการเมืองในท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ที่มีจุดหมายเดียวกันคือ ความสงบของภาคใต้บริเวณชายแดน มีการจัดโครงการความร่วมมือและส่งเสริมกิจกรรมร่วมกัน เช่น การส่งเสริมโรงพยาบาลวิถีมุสลิม การส่งเสริมสุขภาพชุมชน เป็นต้น

5. เกิดพันธะสัญญาระหว่างภาคประชาสังคม ภาครัฐ และ กลุ่มนักวิชาการ

ข. ผลลัพธ์ที่เป็นนามธรรม

1. ความรู้สึกเป็นมิตร/เชื้ออาทร การได้ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาในพื้นที่โดยอาศัยการพูดคุย เป็นการส่งเสริมด้านจิตวิญญาณของทั้งผู้ดำเนินการและผู้ที่ได้รับผลกระทบ

2. การยอมรับความแตกต่าง และ สร้างความสามัคคีให้กลับมาเหมือนเดิม

3. การนำศาสนามาเป็นเครื่องมือและใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาความไม่สงบ

ประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาดำเนินการต่อไป คือ

1. การจัดระบบการปกครอง/การจัดการพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะเป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญและประเมินว่า เป็นประเด็นหลักของปัญหา อย่างไรก็ตามอาจจะต้องประเมินอีกครั้งโดยใช้กระบวนการประชาพิจารณา ซึ่งก่อนที่จะดำเนินงาน จะต้องเตรียมความพร้อมและให้ข้อมูลที่เป็นความจริงทั้งข้อดี ข้อด้อยแก่ประชาชนเพื่อนำไปช่วยในการพิจารณาและลงความเห็น

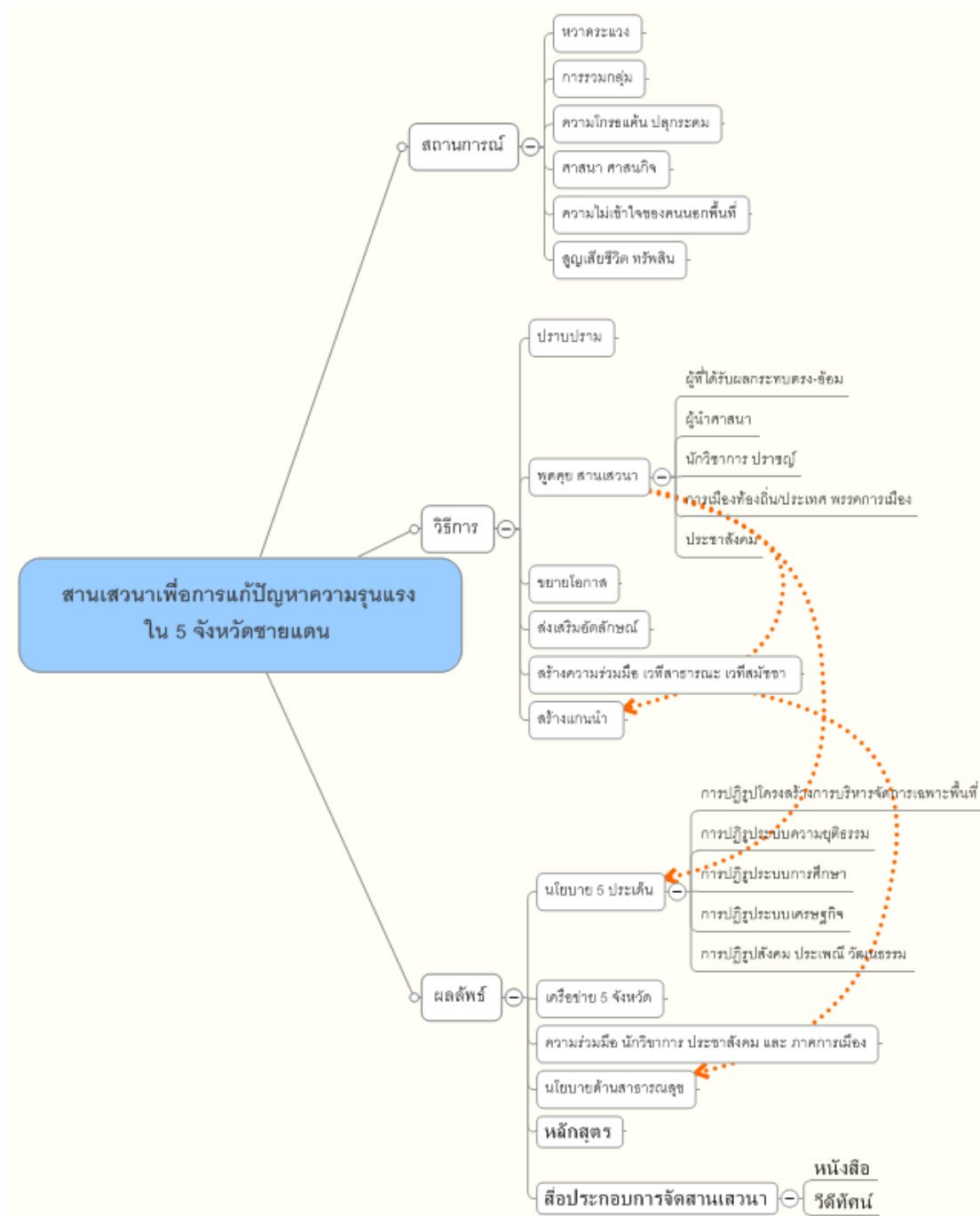
2. ระบบการศึกษา เปิดโอกาสให้มีสิทธิเลือกที่จะศึกษาในระบบการศึกษาใดก็ได้ แต่ระบบการศึกษานั้น ๆ ต้องมีมาตรฐานเดียวกัน โดยเฉพาะในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม/สถาบันปอเนาะที่ต้องอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการที่เป็นผู้รู้ทางศาสนาอิสลามร่วมกำหนดหลักสูตร

3. ประเพณีและวัฒนธรรม การกำหนดพื้นที่ในการตั้งสถาบันบันเทิง ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวทางของการจัดการพื้นที่ของรัฐที่พยายามจัดพื้นที่ให้เหมาะสมโดยเฉพาะบริเวณสถานศึกษา ศาสนสถาน เป็นต้น

4. การเปิดประเด็นสานเสวนา ควรเป็นเวทีการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มวัฒนธรรมในชุมชนนั้น ๆ และทุกกลุ่มควรได้รับการยอมรับในควมมีศักดิ์ศรีและการเท่าเทียมกันของสิทธิมนุษยชน

ส่วนประเด็นกฎหมาย ความยุติธรรม เศรษฐกิจเป็นประเด็นที่กระทบต่อหลายฝ่ายจึงต้องมีความละเอียดอ่อนในการแก้ปัญหา

จากสานเสวนาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย กล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติ แต่สิ่งที่จะต้องตระหนักคือ ข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทั้งเวทีสานเสวนา เวทีสมัชชาสุขภาพ และเวทีนักวิชาการ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบคือการนำเอาความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit knowledge) ที่มาจากประสบการณ์และความคิดของตนเองและกลุ่มมาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ที่จัดประเด็นความรู้ผ่านเวทีประชาคมและนักวิชาการจากโครงการนี้ นำไปสู่องค์ความรู้ที่มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนซึ่งในโครงการนี้ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีสมัชชาสุขภาพและนำไปสู่วาระแห่งชาติเพื่อการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

แผนภูมิที่ 4 แสดงกระบวนการสานเสวนาและผลลัพธ์

บทสังเคราะห์ประเด็นนโยบายที่เสนอต่อรัฐ

ประเด็นนโยบายที่เป็นผลสืบเนื่องจากการจัดสมัชชาสุขภาพในพื้นที่ กระบวนการสานเสวนาและความต้องการของภาคประชาสังคมในการต้องการให้การเปลี่ยนแปลงของการจัดการโดยรัฐ ผ่านการทำงานของนักวิชาการด้านศาสนา ประชาคมในพื้นที่ที่ ร้อยละ 95 เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม ผ่านการนำเสนอในการจัดประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ การนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิและพรรคการเมืองในพื้นที่และสรุปมาได้ 6 ประเด็น แต่อย่างไรก็ตาม มุมมองนี้เน้นในการแก้ปัญหาอัตลักษณ์ของผู้นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนและ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา

ข้อเสนอที่ 1.การจัดรูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นแบบใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอต่อรัฐบาล

1.1 ตราพระราชบัญญัติจัดตั้ง “ทบวงการบริหารการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้” (Southern Border Provinces Development Administration Bureau--SBPDAB) ในฐานะเทียบเท่ากระทรวง แต่เป็นการปกครองส่วนภูมิภาคและการบริหารงานส่วนท้องถิ่นแบบพิเศษ โดยมีรัฐมนตรีทบวงเป็นผู้ดูแลนโยบาย ส่วนในระดับข้าราชการประจำจะมีปลัดทบวง รองปลัดทบวงและผู้อำนวยการเขตทำหน้าที่ดูแลในแต่ละพื้นที่ในฐานะข้าราชการส่วนภูมิภาคแบบพิเศษ ควบคู่ไปกับองค์กรปกครองท้องถิ่นในทุกระดับสำหรับเป็นองค์กรประสานงานการบริหารและการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในลักษณะคล้ายกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เพื่อเป็นองค์กรหลักที่มีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและแก้ไขปัญหา นโยบายในการบริหารในจังหวัดภาคใต้ และขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนที่รวมพลังภาคประชาสังคม ภาคท้องถิ่น และภาครัฐเข้าด้วยกัน

1.2 จัดให้มี “สมัชชาประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้” (Chamber of Southern Border Provinces-CSBP) หรือสภาประชาชนพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเป็นองค์กรตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ในลักษณะสภาที่ปรึกษาและกลั่นกรองนโยบายโดยการคัดเลือกหรือเลือกตั้งจากกลุ่มหรือตัวแทนภาคประชาชนที่หลากหลาย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนาทุกศาสนา ผู้รู้ทางการศึกษาและวัฒนธรรม กลุ่มอาชีพสาขาต่าง ๆ รวมทั้งฝ่ายปกครองท้องถิ่นเป็นผู้ประสานนโยบายและแผนที่ผ่านกระบวนการจัดทำแผนชุมชน อำนวยความยุติธรรมรวมทั้งดูแลตรวจสอบบุคลากรและงบประมาณที่นำลงไปสู่จังหวัด อำเภอและหน่วยการปกครองท้องถิ่นในทุกระดับ

1.3 ให้มีองค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับตำบลและเทศบาลเหมือนรูปแบบเดิม ที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่น มีอำนาจในการเก็บภาษีและบริหารงบประมาณการคลังส่วนท้องถิ่นเต็มที่ มีอำนาจในการออกข้อบัญญัติ รวมทั้งเพิ่มอำนาจในการจัดการท้องถิ่นในเรื่องทาง

ศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีให้มากขึ้น เช่น การกำหนดเขตปลอดอบายมุข ตำรวจ ศีลธรรม ประกาศห้ามเยาวชนออกนอกบ้านในยามวิกาลเว้นแต่มีผู้ปกครองอยู่ด้วย

1.4 ในระดับพื้นที่ ควรมีองค์กรสภาผู้รู้ทางศาสนาหรือปราชญ์ชาวบ้านในระดับตำบล โดยการกำหนดนโยบายระดับท้องถิ่นจะต้องได้รับการรับรองจากสภาผู้รู้ทางศาสนา และประชาชน สมาชิกสภานี้ได้มาจากการเสนอชื่อและการเลือกสรรจากคณะกรรมการชุมชนผู้นำศาสนาองค์กรภาคประชาชนและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น สภาผู้รู้ทางศาสนาเป็นที่ปรึกษาในกิจการศาสนา และศีลธรรมของสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกที่มาจากการคัดสรรนี้ควรเป็นกรรมการโดยตำแหน่งขององค์กรปกครองท้องถิ่นด้วยจำนวนหนึ่งในสามของสมาชิกสภาท้องถิ่น เพื่อให้มีอำนาจในการยับยั้งในกรณีที่มีผู้นำท้องถิ่นกระทำผิดในทางนโยบายและเกิดการทุจริต ประพฤติมิชอบ

1.5 พัฒนาระบบกฎหมายอิสลามและกฎหมายตามประเพณี หรือระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน โดยการประสานกับองค์กรสันติยุติธรรมสร้างความชอบธรรมในอำนาจ การเมืองการปกครอง (Legitimate political authority) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจต่ออำนาจ ของกฎหมาย

1.6 ส่วนการปกครองและการบริหารในระดับหมู่บ้านและชุมชนจะต้องปลอดภัยและมั่นคงด้วยโดยกระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ยุติธรรมในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดการใช้กฎหมายอิสลามที่เกี่ยวกับครอบครัวและมรดก

1.7 มีระบบการจัดการความมั่นคงของหมู่บ้านและชุมชนแบบบูรณาการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2551 ตามโครงสร้างใหม่ของกฎหมายฉบับนี้ ผู้ใหญ่บ้านมีอายุการดำรงตำแหน่งจนถึงเกษียณอายุ 60 ปี ควรมีการปรับปรุงการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านให้มีความมั่นคงและมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับฐานราก

1.8 เชื่อมโยงระบบย่อยที่ประกอบด้วยระบบผู้นำ ระบบการปกครองท้องถิ่น ระบบยุติธรรม ระบบการศึกษา ระบบราชการ ระบบการพัฒนาเศรษฐกิจ ระบบวัฒนธรรม ระบบการจัดการความขัดแย้งและความมั่นคงในชุมชน รวมทั้งระบบสวัสดิการสังคมบนฐานของชุมชน

บทสังเคราะห์ประเด็นการจัดรูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น แบบใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยนัยยะของประเด็นนี้ มุ่งที่จะให้เกิดการคล่องตัวในการบริหารจัดการในพื้นที่ และควบคู่ไปกับสายการปกครองของส่วนกลางและองค์กรอิสระที่ตั้งขึ้น คือ คอ.บต .

นโยบายประเด็นนี้มุ่งเน้นที่การจัดการระบบโดยรวมและอาศัยอำนาจรัฐส่วนกลางในการจัดการภาพรวมโดยการกระจายอำนาจการปกครองมาให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในที่นี้อาจจะไม่

รวมจังหวัดสตูลและสงขลา เนื่องจากเป็นเพียงแนวทางที่เสนอและยังไม่ได้เจาะลึกรายละเอียด สำหรับประเด็นการจัดตั้งทบวงโดยเฉพาะดูเหมือนเป็นการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดูแลพื้นที่ 3 จังหวัดนี้ก็คล้ายกับการจัดการปกครองพิเศษ ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ หรือไม่กับการแยกการบริหารราชการส่วนนี้ออกมา ซึ่งถ้าย้อนประวัติศาสตร์คือ การปกครองหัวเมืองประเทศราชบุรี หรือรัฐอิสระ ที่รัฐบาลกลางอาจจะต้องคำนึงถึงความมั่นคงโดยรวมของประเทศ และหากมีการแยกเป็น "ทบวงการบริหารการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้" มีการจัดระบบราชการใหม่ จะพิสูจน์ได้หรือไม่ว่า จะสามารถแก้ปัญหาได้จริง ทั้งนี้ตราบไต่ที่ยังไม่มีใครตอบรับความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นกับเหตุการณ์ในภาคใต้ว่ากลุ่มคนใดเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดความรุนแรง ซึ่งปัจจุบันไม่ปรากฏว่ากลุ่มใด มีความประสงค์อะไร และคาดหวังอะไรจากการทำให้เกิดปัญหาถูกลามและรุนแรง การจัดตั้งทบวง ฯ ใหม่ก็นี้อาจจะไม่แก้ไขปัญหา และท้ายที่สุดอาจเกิดปัญหาการจัดการภายหลังได้

การจัดการปกครองแบบพื้นที่พิเศษซึ่งถกเถียงกันมานานพอสมควรว่าจะทำให้เกิดปัญหาหรือไม่ หรือปฏิบัติตามแนวทางเช่นเดียวกับ กรุงเทพมหานคร หรือ พัทยา จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งหรือไม่

ประเด็น 1.2 1.3 1.4 เป็นประเด็นที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ เพราะการจัดระบบการบริหารส่วนท้องถิ่น และจัดทำเป็นเทศบัญญัติได้ และเป็นนโยบายของท้องถิ่น เพราะการปรับระบบกฎหมายน่าจะเป็นข้อกฎหมายที่ถือปฏิบัติทั้งประเทศมากกว่า ส่วนการมีผู้รู้ทางศาสนา นักวิชาการเป็นองค์ประกอบ ก็เช่นกัน ทั้งนี้อาจกำหนดให้เป็นที่ปรึกษาพิเศษในพื้นที่ได้เช่นกัน แต่ต้องแยกอำนาจทางศาสนาและอำนาจทางการเมืองออกจากกัน ทั้งนี้อาจจะทำให้เกิดความล้มเหลวทางการปกครอง ดังเช่นในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา หากผู้ที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จและไม่เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ขาดธรรมาภิบาลก็ยิ่งเพิ่มพูนความแตกแยกในการดูแลพื้นที่พหุวัฒนธรรม ดังตัวอย่างในประเทศจีน พม่า และตะวันออกกลาง เป็นต้น

ประเด็น 1.5 และ 1.6 ควรไปรวมในประเด็นที่ 2 ที่ว่าด้วยเรื่องกฎหมาย

ข้อเสนอที่ 2. นโยบายด้านการปฏิรูประบบความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอต่อรัฐบาล

2.1 จัดตั้ง“คณะกรรมการรับเรื่องราวร้องทุกข์” เป็นองค์กรที่มีลักษณะสำคัญ คือ

- 1) เป็น “องค์กรอิสระ” ที่มีความอิสระอย่างแท้จริง ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี หรือ ศอ.บต.
- 2) เป็นองค์กรที่ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ
- 3) เป็นองค์กรที่ประชาชนสามารถไว้วางใจ เข้าถึงได้ง่าย และใช้ภาษาถิ่นได้
- 4) เป็นองค์กรที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรทางศาสนาในชุมชน เช่น วัด มัสยิดและ

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เป็นต้น

2.2 จัดตั้ง “ศาลแผนกคดีครอบครัวและมรดกมุสลิม” เป็นแผนกหนึ่งในศาลยุติธรรม โดยมีลักษณะสำคัญ คือ

2.2.1) มีความเป็นอิสระในการดำเนินการต่าง ๆ ทางคดีตามที่กฎหมายอิสลามบัญญัติอย่างสมบูรณ์

2.2.2) กำหนดให้ “ศาลแผนกคดีครอบครัวและมรดกมุสลิม” มี 2 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น กับศาลชั้นฎีกา

2.2.3) ให้ดาโต๊ะยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจแต่ฝ่ายเดียวในการชี้ขาดตัดสินคดีในศาลแผนกคดีครอบครัวและมรดกมุสลิม

2.2.4) ปรับปรุงแก้ไข “หลักกฎหมายอิสลาม” ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยจัดทำ(ร่างกฎหมายใหม่)เป็น “หลักกฎหมายสารบัญญัติอิสลาม” และ “หลักกฎหมายวิธีสบัญญัติอิสลาม” และ ควรกำหนดกรอบแนวทาง คือ

2.2.4.1) ให้เป็นหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยเรื่องครอบครัวและมรดก และบทบัญญัติลักษณะอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยเท่าที่จะทำให้มุสลิมดำเนินการในทางศาลได้โดยมิต้องฝ่าฝืนหลักกฎหมายอิสลาม

2.2.4.2) ให้ยึดถือหลักศาสนบัญญัติตามแนวทาง(มัซฮับ) ซาฟีอี เป็นสำคัญในการจัดทำหลักกฎหมาย “หลักกฎหมายสารบัญญัติอิสลาม” และ “หลักกฎหมายวิธีสบัญญัติอิสลาม”

2.2.4.3) ให้คดีที่โจทก์และจำเลยเป็นมุสลิม และคดีที่จำเลยฝ่ายเดียวเป็นมุสลิมอยู่ภายใต้อำนาจของศาลแผนกคดีครอบครัวและมรดกมุสลิมด้วย

2.3 ให้มีบทบัญญัติเรื่องทนายความ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ช่วยดาโต๊ะยุติธรรม และการประนีประนอมไกล่เกลี่ย บรรจุอยู่ในหลักกฎหมายวิธีสบัญญัติด้วย

2.4 ให้มีการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางกฎหมายอิสลาม ในระดับปริญญาโท และ ปริญญาเอกมากขึ้น

2.5 ให้มีการจัดตั้งศูนย์นิติวิทยาศาสตร์อย่างน้อย 1 ศูนย์ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือพื้นที่ใกล้เคียง

บทสังเคราะห์นโยบายด้านการปฏิรูประบบความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเด็นข้อเสนอนในเรื่องการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ การมีศูนย์เรื่องราวร้องทุกข์ การมีองค์กรอิสระ เป็นสิ่งที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วแต่ยังอาจจะขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำ

ให้เมื่อเกิดมีปัญหาการเคลื่อนตัวเพื่อการร่วมแก้ไขปัญหาของเครือข่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างขาดความคล่องตัว ซึ่งรัฐบาล กลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการจัดระบบใหม่ โดยมีภาคประชาคมและองค์กรอิสระมาทำงานร่วมกัน ซึ่งอาจจะต้องแบ่งสัดส่วนบทบาทให้เหมาะสม อย่างไรก็ตามสิ่งนี้สามารถเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือในท้องถิ่นและส่วนกลางทั้งในเชิงโครงสร้างและแนวทางสู่การปฏิบัติ

ด้านศูนย์นิติวิทยาศาสตร์เป็นองค์กรภายใต้กระทรวงยุติธรรม เป็นความจำเป็นสำหรับปัจจุบันที่อาจจะต้องมีการกระจายในแต่ละภูมิภาค เพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึง

ในประเทศชอฏหมายนี้ควรรวมประเด็น 1.5 และ 1.6 สัมพันธ์กับนโยบายกฎหมายควรรวมกัน เป็นประเด็นที่ต้องเป็นการปรับเปลี่ยนตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีปรากฏอยู่แล้ว แต่การนำมาใช้อาจจะยังไม่ชัดเจน เพราะในกฎหมายฉบับดังกล่าว (บรรพ 5 และ 6) ทั้งนี้กำหนดพื้นที่ที่สามารถใช้กฎหมายดังกล่าวคือ 4 จังหวัดชายแดน ที่ประกอบด้วย สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งคู่มือในกฎหมายครอบครัว และมรดกต้องเป็นมุสลิมทั้งสองฝ่าย สิ่งนี้เสนอเพื่อบังคับใช้กับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วประเทศหรือไม่ เพราะหากเน้นเฉพาะ 4 จังหวัดชายแดนก็มี พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2487 ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รังสิตกรมขุนชัยนาทนเรนทร พระยามานวราชเสวี ให้ไว้ ณ วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489 เป็นปีที่ 1 ในรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยมาตราทั้งสิ้น 7 มาตรา โดยในมาตรา 3 ว่าด้วยเรื่องกำหนดในเรื่องพื้นที่ และมาตรา 4 ว่าด้วยเรื่องการเมืองมีดาโต๊ะยุติธรรมที่มาร่วมทำหน้าที่ผู้พิพากษาและมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม

ซึ่งอาจจะมีข้อด้อยคือ

- 1.คดีเหล่านั้นต้องสิ้นสุดลงที่ศาลชั้นต้น จะขออุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้

- 2.ขาดทนายความที่มีความรู้เรื่องกฎหมายอิสลาม และในการสอบเป็นทนายความก็ยังไม่มีการรับรองทนายความที่มีความรู้ด้านกฎหมายอิสลาม ซึ่งหากมีข้อปรับเปลี่ยนก็น่าจะเป็นการมีใบรับรองวิชาชีพทนายความที่มีความรู้ด้านกฎหมายอิสลามอีกแขนงหนึ่ง

ในการเสนอเพิ่มเติมถึงคู่มือที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นับถือศาสนาอื่น ข้อนี้จะต้องมีการถกเถียงกันมากและเปรียบเทียบความแตกต่างทั้งในเรื่องหลักการบัญญัติและหลักวิธีบัญญัติ สำหรับด้านการนำกฎหมายที่ยึดถือหลักศาสนาบัญญัติตามแนวทางมัซฮับ(สำนักความคิดต่าง ๆ) โดยเป็นแนวทางของซุนนีย์ และเลือกตามสำนักความคิดชาฟีอี โดยเนื้อแท้ของ มัซฮับยังประกอบด้วย 4 สำนักความคิด(ประกอบด้วย ฮะนาฟี มัลิกี ฮันบาลี และฮัมบาลี) ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบและน่าจะต้องเป็นสิ่งที่ถกเถียงกัน โดยดาโต๊ะยุติธรรม และ คณะกรรมการอิสลามประจำประเทศไทย สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอีกประเด็น คือ นอกจาก

จะมีผู้สนับสนุนนโยบายชุดนี้แล้ว ยังมีบางส่วนนับถือนิกายชีอะ ซึ่งอาจจะต้องให้ความละเอียดในการวิเคราะห์ด้านกฎหมาย ซึ่งทั้งสองนิกายก็มีความละเอียดอ่อนเช่นกัน

ข้อเสนอที่ 3. นโยบายด้านการศึกษา

ข้อเสนอต่อรัฐบาล

3.1 ปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษาในพื้นที่ โดยให้มีหน่วยงานระดับอำเภอและระดับจังหวัดเพื่อทำหน้าที่ดูแลและการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา และให้บุคคลในพื้นที่ที่เข้าใจศาสนาอิสลามและมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในพื้นที่เป็นอย่างดีเป็นหัวหน้าหน่วยงาน

3.2 ให้พิจารณาเพิ่มเงินอุดหนุนแก่โรงเรียนตาดีกาและสถาบันศึกษาปอเนาะที่ขึ้นทะเบียน โดยคำนวณเงินอุดหนุนเป็นรายหัว

3.3 จัดตั้งกองทุนกั๊ยืมที่ปราศจากดอกเบี้ยสำหรับโรงเรียนตาดีกา และสถาบันศึกษาปอเนาะ และจัดให้มีกองทุนเพื่อการศึกษาที่ปราศจากดอกเบี้ยในระดับบัณฑิตศึกษา

3.4 ให้โรงเรียนทุกโรงเรียนจัดทำตารางการเรียนการสอนที่เอื้อให้เด็กได้ปฏิบัติศาสนกิจของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

3.5 เปิดโอกาสให้โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่สามารถกำหนดวันศุกร์และวันเสาร์หรือวันสำคัญทางศาสนาอื่นๆ เป็นวันหยุดเรียนประจำสัปดาห์ของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3.6 ให้บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับสันติศึกษา วิถีชีวิตท้องถิ่นและศาสนาเปรียบเทียบในหลักสูตรแกนกลาง

3.7 สนับสนุนให้มีโรงเรียนพิเศษหรือห้องเรียนพิเศษในโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิเศษในพื้นที่

บทสังเคราะห์นโยบายด้านการศึกษา

โดยภาพรวมของการศึกษาในภาคใต้ตอนล่าง ที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธกับมุสลิม รวมทั้งพื้นที่อื่นๆ โรงเรียนสอนศาสนาเอกชนได้ถือกำเนิดกระจายอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ในกรุงเทพฯ ส่วนในภาคใต้ พบมากใน 5 จังหวัดชายแดน คือรวมทั้งที่จังหวัดสงขลา และสตูล ซึ่งปัจจุบันรัฐพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การดูแลอนามัยโรงเรียน ซึ่งในการจัดการศึกษา ที่สำคัญคือ การขึ้นทะเบียนทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรความช่วยเหลือมากกว่าการควบคุมกระบวนการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่น่าจะมีบทบาทในการควบคุมมาตรฐานของบทเรียนด้านศาสนา คุณสมบัติของครูสอนศาสนา ควรเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรืออาจจะ

เป็นคณะกรรมการอิสลามระดับประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางในการศึกษามีมาตรฐานเดียวกัน มีการแข่งขันกันในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน

ส่วนในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ โดยหลักสามารถปรับเปลี่ยนได้ ทั้งนี้ขึ้นกับวิจารณ์ญาณของผู้ที่รับผิดชอบ ในการจัดตารางการเรียนการสอนเพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติ ศาสนากิจ ซึ่งก็สามารถทำได้ และควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมศาสนาอื่น ๆ เช่น นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็ใช้เป็นเวลาในการนั่งสมาธิ ส่วนการจัดการเรื่องวันหยุด อาจจะต้องเป็นข้อตกลง เฉพาะ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้เรียนนับถือศาสนาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ศาสนาอิสลามร่วมเรียนอยู่ด้วยการมองเห็นปัญหาเฉพาะกลุ่มเป็นสิ่งที่ดี แต่ก็ต้องมองภาพรวมและผลกระทบต่อสังคมอื่นด้วย ทั้งนี้หากพิจารณาจากคำตรัสของอัลลอฮ์ ที่ตรัสไว้ว่า

“และหากพระเจ้าของเจ้าทรงประสงค์แน่นอนพระองค์จะทำให้มนุษย์เป็นประชาชาติเดียวกัน แต่พวกเขาก็ยังคงแตกแยกกัน (อัลกุรอาน 11:118) (อ้างจาก มัสลิน มะหะมะ อิสลาม วิถีแห่งชีวิต 14-15) แปลความว่า

อิสลามได้ยอมรับการมีของประชาคมอื่น ทุกประชาคมในโลกนี้ย่อมมีสิทธิใช้ชีวิตและดำรงคงอยู่บนโลกนี้ พร้อมกับความเชื่อของตนได้อย่างอิสระเสรี อิสลามถือว่าความหลากหลายของประชาคมถือเป็นกฎสามัญทั่วไปของสิ่งมีชีวิต ความแตกต่างในสังคมนั้นย่อมก่อให้เกิดเป็นแนวทางสู่การแข่งกันทำความดี และการเสริมสร้างอารยธรรมอันสูงส่ง

ประเด็นการจัดให้มีการกู้เงินโดยไม่เสียดอกเบี้ยและกระจายสู่ผู้เรียนในระดับโรงเรียนตาดีกา ในประเด็นนี้หากรัฐมีการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบ” เรียนฟรี 15 ปี” ก็สมควรได้รับผลประโยชน์นี้ร่วมด้วย ส่วนระดับอุดมศึกษาก็มีการให้กู้โดยไม่คิดดอกเบี้ยอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของพื้นที่อื่น เพราะคงไม่มีข้ออ้างอะไรที่ควรจะได้รับยกเว้นความรับผิดชอบนี้หากมีการผิดข้อตกลง และหากมีข้อยกเว้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งจะยุติธรรมสำหรับอีก 73 จังหวัดหรือไม่ ซึ่งผู้นำเสนอโบายนี้ต้องตอบคำถามดังกล่าวให้ได้

ประเด็นนี้ในบางข้ออาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นนโยบายระดับประเทศ สามารถจัดการได้ในพื้นที่

ประเด็นการศึกษาพิเศษ เป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะปัจจุบันพบว่า เด็กในชุมชนมีปัญหา ด้านจิตใจ ปัญญาอ่อน มีพัฒนาการช้า ออติสติก ที่ยังอยู่ในชุมชนอีกมากมาย รายงานที่พบ อาจจะต่ำกว่าความเป็นจริงทั้งนี้อาจจากการไม่เข้าถึงบริการ ตกสำรวจ หรือมีการปิดบังข้อมูล เนื่องจากความอายที่มีลูกหลานมีปัญหา ประเด็นนี้อาจจะเป็นประเด็นระดับประเทศที่ทุกพื้นที่ต้องเร่งดำเนินการ

ประเด็นการสอนวิชาสันติศึกษา เป็นประเด็นที่ดี ควรมีการส่งเสริมในทุกโรงเรียนหรือสถานศึกษา อีกประเด็นคือการสอดแทรกวิชา หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ที่มีการเรียนเชิงศาสนา

เปรียบเทียบ เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละศาสนา และเข้าใจข้อจำกัดของแต่ละศาสนาอีกด้วย

ข้อเสนอที่ 4. นโยบายด้านเศรษฐกิจ

ข้อเสนอต่อรัฐบาล

4.1 ให้มีการจัดตั้งสภาเศรษฐกิจชายแดนใต้ เพื่อเสนอแนะนโยบายทางด้านเศรษฐกิจให้กับรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ

4.2 บัญญัติกฎหมายให้มีองค์กรหรือสถาบันจัดการทรัพยากรที่เป็นอิสระ ที่มีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น ตัวแทนองค์กรประมงพื้นบ้าน ตัวแทนองค์กรประมงพาณิชย์ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ออกนโยบายและมาตรการในการจัดการทรัพยากรในทะเล

4.3 ให้ออกกฎ ระเบียบคุ้มครองผู้บริโภคอาหารฮาลาล และจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาลในพื้นที่เพื่อเรียกความเชื่อมั่นและมาตรฐานของอาหารฮาลาลในประเทศไทย และต้องบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคมุสลิมในประเทศไทยให้ได้รับการคุ้มครองบริโภคอาหารฮาลาลตามหลักการของอิสลาม โดยหากมีการปลอมแปลงและปนเปื้อนในอาหารฮาลาลจะต้องมีการรับผิดชอบโดยผู้ประกอบการในทางกฎหมาย

4.4 บัญญัติกฎหมายให้สหกรณ์อิสลามเป็นประเภทหนึ่งของรูปแบบสหกรณ์และให้สามารถทำธุรกรรมทางการเงินได้หลายประเภทมากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

4.5 ให้รัฐจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บผลิตผลทางการเกษตรและประมง เช่น ยุ้งฉาง ห้องเย็น และอื่นๆ ที่จำเป็น

บทสังเคราะห์ด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นเศรษฐกิจ เป็นประเด็นที่สำคัญประเด็นหนึ่ง ในข้อ 4.1 การจัดตั้งสภาเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ อย่างไรก็ตามควรจะต้องพิจารณาถึงองค์กรที่มีอยู่เดิม เช่น สมาคมประมง สมาคมอุตสาหกรรมจังหวัด หรือ สมาคมหอการค้าในจังหวัด แล้วจึงจัดทำเป็นองค์กรสภาเศรษฐกิจชายแดนใต้ ซึ่งสภา ฯ ดังกล่าวนี้นับเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลและให้คำแนะนำทั้งกับภาครัฐและเอกชน ต้องมีบทบาทและองค์กรอื่นมาร่วมด้วยเพื่อความเข้มแข็งและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และยังทำหน้าที่เป็นองค์กรทางวิชาการด้วย โดยอาจจะต้องได้รับความร่วมมือจาก สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ กระทรวง

อุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงพาณิชย์ โดยมีรัฐบาลกลางให้การสนับสนุน

ประเด็น 4.2 เป็นประเด็นสำคัญที่ทุกพื้นที่ควรได้ดำเนินการ คือ การจัดการทรัพยากร และการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าชายเลน ประมงพื้นที การพยายามทำให้กฎหมายดังกล่าวเกิดความเข้มแข็งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ควรจะต้องขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ประเด็น 4.3 ประเด็นนี้มีการดำเนินการแล้ว โดยมีศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาล ที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และมีการตั้งสาขาที่ จังหวัดปัตตานี ศูนย์อาหารฮาลาล อาจจะไม่จำเป็นต้องขยายไปทุกภูมิภาค แต่ถ้ารัฐต้องการจัดให้เป็นการจัดการเชิงธุรกิจ และเป็นครัวโลกอย่างที่เคยมีแนวทางมาก่อน ก็สามารถดำเนินการได้ เพราะการทำความเข้าใจในเรื่องครัวฮาลาล เป็นความจำเพาะของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่เข้าใจและรู้ธรรมเนียมปฏิบัติ นอกจากนี้ ศอบต ยังได้รับทุนสนับสนุนในการดำเนินงานเกี่ยวกับอาหารฮาลาลจากรัฐบาลในปี 2552 แล้ว ดังนั้น ประเด็นนี้ รัฐจะให้การสนับสนุนในเรื่องการรับรองมาตรฐาน ส่วนกระบวนการคุ้มครองผู้บริโภค ควรได้รวมอยู่ใน พรบ คุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคสามารถเรียกร้องสิทธิได้ ทั้งนี้ปัจจุบันในภาคใต้ ได้มีความพยายามที่จะตั้งศูนย์ร้องเรียนที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งบทบาทในการรับเรื่องร้องเรียนอาจจะต้องพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของรัฐให้การทำหน้าที่นี้ด้วยโดยเฉพาะด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อลดความขัดแย้ง เช่น ศูนย์รับเรื่องร้องเรียนที่ อบต หรือ เทศบาล น่าจะทำให้ผู้ร้องเรียนสามารถเข้าถึงบริการได้มากกว่า อย่างไรก็ตามผู้บริโภคก็ต้องศึกษาสิทธิของตนเองด้วยเช่นกัน นอกจากนี้จะต้องมีองค์กรด้านความยุติธรรมมาเป็นที่ปรึกษาหารือ เช่น สภานายความ อัยการ เป็นต้น

ประเด็น 4.4 ประเด็นความเฉพาะของผู้นับถือศาสนาอิสลามที่สามารถเพิ่มทางเลือกในการออมเงิน ซึ่งปัจจุบันรัฐได้ขยายโอกาสการเปิดสหกรณ์และธนาคารที่ดำเนินการภายใต้แนวทางศาสนาอิสลาม ขณะเดียวกัน ควรเปิดโอกาสในการลงทุนในรูปแบบอื่น ๆ หรือระบบอื่น ๆ ได้เข้ามาเป็นทางเลือกเพิ่มเติมด้วย

ประเด็น 4.5 การอำนวยความสะดวกในเรื่องการจัดเก็บผลผลิตทางการเกษตร และ ประมง อาจจะเป็นบทบาทหลักของพื้นที่ในการจัดทำในรูปแบบสหกรณ์ โดยมี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือ และรัฐบาลกลางให้การสนับสนุนผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์หรือธนาคารอิสลาม ซึ่งน่าจะมีการจัดการในท้องถิ่นที่ง่ายกว่าการรวมเป็นสหกรณ์โดยมี องค์การปกครองให้การสนับสนุนน่าจะทำให้เกิดอำนาจการต่อรองที่ดีกว่า ซึ่งไม่ว่าจะเป็นไทย พุทธหรือมุสลิมก็สามารถมีส่วนร่วมได้ ทั้งนี้สิ่งที่ต้องตระหนักคือ “พหุวัฒนธรรม” โดยนโยบายส่วนใหญ่ต้องเอื้อให้คนทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมและมีสิทธิในการดำเนินงาน ทั้งนี้

การจัดการโดยรัฐอาจติดที่ระบอบการ หากดำเนินการโดยพื้นที่ก็จะลดขั้นตอนลงและทำงานคล่องตัวมากขึ้น

ข้อเสนอที่ 5. นโยบายด้านการปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม

ข้อเสนอต่อรัฐบาล

5.1 ให้กระทรวงมหาดไทยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้จัดระเบียบสังคมให้สอดคล้องตามหลักการศาสนา โดยกำหนดให้เป็นพื้นที่ปลอดยาเสพติดและแหล่งอบายมุข

5.2 กำหนดให้วันรายออีดิลฟิตรี (วันตรุษละศีลอด ตรงกับวันที่ 1 เดือนเซาวาลตามปฏิทินอิสลาม) วันรายออีดิลอัฎฮา (วันตรุษเชือดสัตว์พลีเนื่องในพิธีฮัจญ์ ซึ่งตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะฮ์ตามปฏิทินอิสลาม) และวันขึ้นปีใหม่ของอิสลามเป็นวันหยุดราชการในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

5.3 ให้วันศุกร์หรือวันใดวันหนึ่งในหนึ่งสัปดาห์เป็นวันทิ้งตัวจากการซื้อขายสุรา และให้สถาบันเชิงหยุดบริการ ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ให้เป็นไปโดยความสมัครใจ และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่

5.4 ให้กระทรวงหรือหน่วยงานต้นสังกัดอนุญาตอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรให้มุสลิมได้รับการยกเว้นในการเข้าร่วมพิธีกรรม หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอื่น ตามความเหมาะสมของบริบทในพื้นที่นั้นๆ

5.5 ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เสริมสร้างสถาบันครอบครัว ให้เข้มแข็ง โดยจัดให้มีหลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตคู่ และเข้าใจถึงสิทธิของสามีภรรยา การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักการศาสนา กองทุนครอบครัว รวมถึงการตรวจสุขภาพและการดูแลสุขภาพของครอบครัว

5.6 ให้กรมประชาสัมพันธ์ร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรมจัดให้มีรายการโทรทัศน์ วิทยุ สำหรับการเสริมสร้างสถาบันครอบครัวเป็นการเฉพาะ

5.7 ให้รัฐออกกฎหมายอนุญาตให้มีกองทุนประกันภัยที่สอดคล้องกับหลักการศาสนา และจัดให้มีกองทุนชะกาต (กองทุนที่เป็นเงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่ศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมร่วมจ่ายในอัตราที่กำหนดเมื่อครบรอบปี) เป็นสวัสดิการสังคมโดยมีกฎหมายรองรับ

5.8 ให้กระทรวงวัฒนธรรมจัดให้มีสถาบันพัฒนาผู้นำศาสนาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

5.9 ให้มีศูนย์วัฒนธรรมและภาษามลายูปัตตานี ซึ่งครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีหน้าที่ ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการใช้ภาษามลายูปัตตานี ตลอดจนมีการตรวจสอบการใช้

ภาษามลายูปัตตานีให้มีความถูกต้อง

5.10 ให้มีการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาสื่อมวลชนในท้องถิ่น โดยเน้นเรื่องเนื้อหา การใช้ภาษามลายูปัตตานี และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น รวมทั้งการใช้สื่อมวลชนเพื่อให้มีการสื่อสารความจริงที่น่าเชื่อถือ

บทสังเคราะห์นโยบายด้านการปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม

ในประเด็น 5.1 และ 5.3 เป็นประเด็นปัญหาระดับประเทศที่ต้องได้รับการแก้ไข รัฐอาจจะต้องมองถึงความเป็นพื้นที่พิเศษ เนื่องจากในภาคใต้ตอนล่าง จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มียาเสพติดมาก โดยเฉพาะยาบ้า เฮโรอีน โคเคน ยาไอซ์ และ สี่คูณร้อยหรือ แปดคูณร้อยที่เป็นที่นิยมในกลุ่มวัยรุ่น และแพร่ระบาดสู่ภูมิภาคอื่น ๆ การให้ความสำคัญดังกล่าว ต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลกลางและท้องถิ่น เพราะลำพังรัฐบาลกลางอาจไม่สามารถเข้าถึงบางพื้นที่ได้ ดังนั้น ต้องมีแผนยุทธศาสตร์เฉพาะพื้นที่ โดยมีกระบวนการทั้งปราบปรามและป้องกัน โดยสอดคล้องกับนโยบายและบทลงโทษเหมือนกันทุกภูมิภาค

ส่วนเรื่องการจัดทำสุรา เนื่องจากสุราเป็นสิ่งต้องห้ามของศาสนาอิสลาม และก็เป็นสิ่งที่ควรละเว้นของศาสนาพุทธ ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสุราหลายประเด็น เช่น กรณีตรวจพบแอลกอฮอล์ในขณะขับขีรถยนต์ ซึ่งก่อนหน้านี้มีการดำเนินมาตรการตามเทศกาล แต่ปัจจุบันพบว่า มีความเข้มงวดเพิ่มขึ้น และเนื่องจากสุราและบุหรี่ เป็นสิ่งเสพติดถูกกฎหมาย ดังนั้นต้องอาศัยมาตรการทางสังคมควบคู่ไปกับมาตรการทางกฎหมาย ซึ่งการกำหนดวันขายหรือห้ามขายสุราหรือการปิดสถานบันเทิง อาจจะกระทบถึงกลุ่มคนบางกลุ่มที่ประกอบธุรกิจนี้ ดังนั้นต้องอาศัยมาตรการทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมรวมทั้งการป้องกันในกลุ่มเด็กและเยาวชน สิ่งที่ทำได้อาจจะเป็นการกำหนดเขตพื้นที่ในเทศบัญญัติ เช่น เขตปลอดสุรา และ สารเสพติด ในบริเวณโรงเรียนหรือรอบ ๆ สถานศึกษาโดยจัดระบบการจัดผังเมืองหรือ การจัดการพื้นที่(zoning)ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยการกำหนดเป็นแผนที่หรือการจัดทำผังเมืองชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากกว่าการกำหนดหรือจัดทำเป็นกฎหมาย เพราะอาจจะได้รับการต่อต้าน และ นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงพื้นที่ว่า เป็นพื้นที่ “พหุวัฒนธรรม” ที่ต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกัน กฎหมายอาจจะมีส่วนช่วยได้หากประชาชนเคารพกฎหมาย

ประเด็น 5.2 โดยทางปฏิบัติวันหยุดดังกล่าวได้รับการกำหนดให้เป็นวันหยุดอย่างเป็นทางการของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่แล้ว แต่หากจะขยายเป็น 5 จังหวัดแล้ว ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามภาคอื่น ๆ จะมีข้อเสนอเรียกร้องบ้างหรือไม่ หรือจำเป็นต้องจัดให้เป็นวันหยุดของทางราชการ และหากชาติพันธุ์อื่นมีข้อเสนอบ้าง เช่น วันคริสต์มาส หรือวันตรุษจีน เป็นต้น กลุ่ม

เหล่านั้นก็ควรได้รับการพิจารณาเช่นกัน ซึ่งเรื่องดังกล่าวอาจจะต้องพิจารณาไม่ให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกกับคนโดยส่วนร่วม หรือ อาจจะต้องมีการชี้แจงกรณีพิเศษ

ประเด็นที่ 5.4 ในเรื่องการเข้าร่วมพิธี อาจจะเป็นบทเฉพาะกาลในระยะเบียวราชการ แต่อย่างไรก็ตาม โดยหลักปฏิบัติ การเข้าร่วมพิธีต่าง ๆ ใน 5 จังหวัดชายแดน ภาคต่างศาสนาที่สามารถอธิบายถึงความจำเป็นของหลักการปฏิบัติได้ โดยเฉพาะในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ใน 5 จังหวัด จะเข้าใจความจำเป็นนี้ แต่หากเพื่อการปฏิบัติโดยทั่วไปก็อาจจะกำหนดในบทเฉพาะการของระเบียบบริหารราชการ กฎ ก,พ ได้ เช่นกัน

ประเด็นที่ 5.5 และ 5.6 ทั้งสองประเด็นควรมีการดำเนินงานในทุกกลุ่มศาสนา เพราะจะทำให้เกิดการเตรียมพร้อมในการสร้างครอบครัว เพราะทุกคนไม่ว่าศาสนาใดก็เป็นหน่วยหนึ่งในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และทั้งศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ก็มีข้อกำหนดถึงบทบาทของพ่อแม่ ลูก และยังมีกฎหมายครอบครัว และกฎหมายมรดก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่คู่สมรสควรมีความรู้ไม่มากนักน้อย

ส่วนการตรวจสุขภาพ ปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และยังมีโรคบางโรคที่มีการติดต่อทางพันธุกรรมเช่น ธาลัสซีเมีย ดาวน์ซินโดรม เป็นต้น โดยเป็นโครงการของรัฐอยู่แล้ว เว้นเสียแต่อาจจะไม่ครอบคลุมสิทธิในการรักษาพยาบาลตามหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ นอกเสียจากเป็นกลุ่มเสี่ยง ดังนั้น ประเด็นดังกล่าวอาจจะเสนอให้อยู่ในสิทธิขั้นพื้นฐานของหลักประกันสุขภาพในส่วนของการคัดกรองโรค นอกเสียจากว่า คู่สมรส ไม่ต้องการตรวจ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลจะล่องละเมิดไม่ได้ นอกจากนี้ อาจจะต้องบรรจุเป็นหัวข้อหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษา ปีที่ 2 3 และ 5 และ 6 (ก่อนจบการศึกษาทุกระดับ)

ประเด็น 5.7 ในการจัดการให้มีกฎหมายรองรับการประกันภัย อาจจะต้องพิจารณารายละเอียดของข้อเสนอว่า สิ่งทีกล่าวถึงการประกันภัยตามหลักศาสนาอิสลามมีอะไร และรูปแบบเป็นเช่นไร ซึ่งจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ การเงินการคลังเป็นผู้ให้การพิจารณาถึงข้อจำกัดและความเป็นไปได้ การเกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไรก็ตามก็ต้องวางอยู่บนพื้นฐานของสิทธิของผู้ที่จะเลือกฝากหรือใช้บริการ ณ สถานบริการทางการเงินใด โดยปัจจุบันมีธนาคารอิสลามรองรับอยู่แล้วการขยายรูปแบบการจัดการก็อาจทำได้แต่ต้องอยู่ในกรอบของหลักการที่ถูกต้อง

ประเด็น 5.8 ในการพัฒนาผู้นำศาสนา ควรเป็นบทบาทของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับสำนักงานจุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการร่วมของคณะกรรมการ

อิสลามประจำจังหวัด ทั้ง 5 จังหวัด ส่วนกระทรวงวัฒนธรรมอาจจะมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร

ประเด็น 5.9 การมีศูนย์วัฒนธรรมมลายูปัตตานี หากดำเนินงานภายใต้หลักการเพื่อให้ทุกคนเข้าใจในด้านมานุษยวิทยา การพัฒนาการและการเติบโตของการเกิดชนกลุ่มและรัฐต่าง ๆ ในภาคใต้ตอนล่างนี้ก็ควรมีการจัดตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ ที่ประชาชนรุ่นหลังได้สืบทอด ส่วนการใช้ภาษาท้องถิ่น มลายู การดำรงรักษาให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้เป็นสิ่งที่ดี แต่ต้องไม่ลืมการใช้ภาษากลางในการสื่อสารกับพื้นที่อื่น ๆ และเข้าใจภาษาไทยท้องถิ่น ซึ่งชาวไทยพุทธก็สามารถเข้าเรียนรู้ในภาษามลายูท้องถิ่นที่ถูกต้องได้ เช่นกัน เนื่องจากต้องอยู่ร่วมกัน และเข้าใจกันภายใต้ “พหุวัฒนธรรม”

ประเด็น 5.10 ก็สามารถรวมกับประเด็น 5.9 ได้ ทั้งนี้เพราะเป้าหมายคือ การดำรงไว้ซึ่งภาษาและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง โดยไม่แตกต่างจากการพยายามอนุรักษ์ภาษาของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น มอญ จีน เป็นต้น

ข้อเสนอที่ 6. นโยบายด้านสุขภาพ การแพทย์ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย

ข้อเสนอต่อรัฐบาล

6.1 ให้รัฐมีการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพของทุกศาสนา ที่สอดคล้องกับพหุวัฒนธรรมของประชาชนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันควบคุมโรค การรักษาพยาบาล และฟื้นฟูสภาพ รวมทั้งการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพะ

6.2 ให้รัฐมีการจัดบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่มีคุณภาพมาตรฐานและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ศาสนา วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยใช้กลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่

6.3 ให้กระทรวงสาธารณสุขมีการพัฒนาระบบบริหารงานสาธารณสุข เช่น การกำหนดนโยบายและการวางแผน ระบบบริหารทรัพยากรบุคคล และระบบการสนับสนุนอื่นๆ เช่น ระบบรักษาความปลอดภัย ระบบข้อมูลสารสนเทศ ที่สอดคล้องกับบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

6.4 ให้รัฐสร้างหลักประกัน สร้างกลไกความคุ้มครองให้เกิดสุขภาพะ เพื่อให้การบริการพื้นฐานด้านสุขภาพที่ต้องอาศัยโครงสร้างและกลไกของรัฐ เช่น การเฝ้าระวัง การควบคุมโรค การตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินทางสุขภาพ การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยและพัฒนา

ยังคงดำเนินการได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ สอดคล้องกับบริบททางสังคมและมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพ สร้างการมีส่วนร่วม ให้พื้นที่สามารถร่วมดำเนินการได้ในระยะยาว

บทสังเคราะห์นโยบายด้านสุขภาพ การแพทย์ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย

ประเด็นสุขด้านสุขภาพ หากพิจารณาประเด็นอย่างชัดแจ้ง จะเห็นได้ว่า ประเด็นด้านสุขภาพเป็นประเด็นที่รัฐให้ความสำคัญอย่างมาก นับตั้งแต่การพยายามที่จะทำให้เกิดมีธรรมนูญสุขภาพ แนวคิดเรื่องสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของ ศ. นายแพทย์ประเวศ วะสี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา มีความพยายามที่จะจัดให้มีการทำสมาธิสุขภาพในพื้นที่ สมัชชาเด็ก ซึ่งประเด็นที่สรุปได้ในขณะนั้นคือ ประเด็นการรับทราบตรวจรักษาของผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลาม ความต้องการแพทย์ผู้หญิงที่เข้าใจภาษาบาลี ท้องถิ่น รวมถึงการดูแลเฉพาะด้านของสตรี รวมทั้งปัญหาเรื่องการดูแลและการเข้าถึงบริการที่มีอุปสรรคในเรื่องการสื่อสาร ซึ่งในระบายนั้นแพทย์ส่วนใหญ่ยังเป็นแพทย์ที่ขาดทักษะในเรื่องภาษาบาลีท้องถิ่น และความเข้าใจไม่ถูกต้องบางประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามและความเชื่อในท้องถิ่น แต่ต่อมาได้รับการพัฒนา และปัจจุบันพบว่า แพทย์พยาบาล และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชาวมุสลิม ดังนั้นหากจะเป็นประเด็นของความเข้าใจไม่ถูกต้องในเรื่องประเพณี วัฒนธรรมและศาสนพิธีกรรม ต่าง ๆ ก็คงไม่ใช่ประเด็นปัญหา เพราะผู้ดูแลและผู้ขอรับการดูแลเป็นกลุ่มที่มาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

ปัจจุบัน บางโรงพยาบาล เช่น โรงพยาบาล จะนะ (นราธิวาส) โรงพยาบาลรามัน(ยะลา) ก็ปรับระบบการบริการให้สอดคล้องกับวิถีมุสลิม เช่น การสละม เป็นต้น ทั้งนี้โดยการสนับสนุนการดำเนินงานของ สวรส ภาคใต้ มอ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อาศัยในพื้นที่นั้น ๆ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ บุคลากรทางการแพทย์เป็นกลุ่มที่ไม่มีการแบ่งว่า ใครคือพวกเขา พวกเขา ทุกคนต้องได้รับการดูแลเท่าเทียมกัน การพยายามเน้นในส่วนของความแตกต่างทางพิธีกรรมและการปฏิบัติอาจจะดีสำหรับการบอกเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของกลุ่ม แต่อาจไม่เหมาะสำหรับการพยายามแก้ไขปัญหาคือความแตกต่างกันตามเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ที่ทุกคนต่างก็ร่วมกันเป็นเจ้าของมาช้านาน ในพื้นที่พหุวัฒนธรรมนี้

อย่างไรก็ตามทั้ง 4 ประเด็น (6.1-6.4) ได้รับการตอบสนองอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ความพยายามของรัฐในการมีนโยบาย โครงการ “พยาบาล สามพันคน” การพัฒนาแพทย์มุสลิมที่จบจากต่างประเทศแต่ยังไม่ได้ใบประกอบโรคศิลปะไทย การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสถานพยาบาล การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมกองทุนสุขภาพชุมชน ซึ่ง สปสช เป็นผู้ให้การสนับสนุน ขณะเดียวกัน สวรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ก็มีโครงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในพื้นที่พิเศษนี้ โดยจัดให้มีการดำเนินงานโครงการ

นวัตกรรมระบบบริการปฐมภูมิเพื่อเสริมศักยภาพและขวัญและกำลังใจของผู้ที่ทำงานในพื้นที่พิเศษ (5 จังหวัด)

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเสนอนโยบาย

1.นโยบายทั้ง 6 ประเด็นเป็นนโยบายที่มาจากข้อคิดเห็นจากคนในพื้นที่ โดยมองจากมุมมองที่ตนเองพบ ซึ่งสะท้อนให้รัฐ และองค์กรทางวิชาการ องค์กรอิสระ ได้มองเห็นปัญหามากขึ้น และเพิ่มความตระหนักในการทำจัดนโยบายของพรรคการเมืองที่ต้องให้การยอมรับและพัฒนาในพื้นที่ 3 จังหวัดและ 4 อำเภอ

2.เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่แน่นแฟ้นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการที่จะเกิดเป็นนโยบายทั้ง 6 ประเด็นได้ต้องผ่านหลายขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนสะท้อนถึงความพยายามและความตั้งใจของกลุ่มคนที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี ทั้งภาครัฐ ภาคการเมืองระดับประเทศ การเมืองระดับท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรอิสระ

3.แนวทางในการอนุรักษ์ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น แนวคิดমনการจัดทำศูนย์วัฒนธรรม ฯ รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรอื่น ๆ ที่บอกถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ทั้งข้อดีและข้อผิดพลาดที่ผ่านมา และสิ่งดี ๆ ที่ควรอนุรักษ์

4.ความเป็นธรรมในสังคม สิทธิที่พึงได้รับทั้งการศึกษาและสิทธิส่วนบุคคลอื่น ๆ โดยผ่านช่องทางกฎหมายและการปรับปรุงร่างกฎหมายบางประเด็นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การมีนักกฎหมายอิสลามที่มีความสามารถและได้รับการรับรองการประกอบอาชีพทนายความเป็นผู้ทำหน้าที่แตกต่างในกรณีที่มีการฟ้องร้องตามข้อกฎหมายอิสลาม การมีกระบวนการอุทธรณ์ และฎีกาภายใต้กฎหมายครอบครัวและมรดก การกระจายให้มีศาลชั้นต้นที่ตัดสินคดีครอบครัวและมรดก สำหรับคู่กรณีทั้งคู่นับถือศาสนาอิสลามในทุกพื้นที่ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญเดียวกันโดยเฉพาะกรณีที่คู่กรณีต่างศาสนา เช่น ผู้เสียหาย/เสียชีวิตมีบิดามารดา เครือญาตินับถือศาสนาอื่น แต่คู่กรณีนับถือศาสนาอิสลาม เป็นต้น

5.การพยายามเชื่อมโยงศาสนาเข้ามามีส่วนในการศึกษาและช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนและเยาวชน ช่วยกล่อมเกลาด้านจิตวิญญาณและการอยู่ร่วมกันกับคนกลุ่มอื่นอย่างถูกต้องไม่บิดเบือน

หากจะประเมินว่าโครงการดังกล่าวมีผลต่อการเยียวยาที่เป็นรูปธรรมหรือไม่ ก็อาจจะต้องกำหนดตัวชี้วัดเชิงปริมาณให้ชัดเจน แต่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า มีองค์กรและโครงการหลายโครงการที่พยายามให้การช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นตัวชี้วัดโดยรวมของทุก ๆ โครงการคือ อัตรา/จำนวนการเกิดของเหตุการณ์ไม่สงบลดลง ความรุนแรงลดลงนั่นคือ กระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินลดลง มีคนตายและบาดเจ็บลดลง ซึ่งอาจจะไม่ได้มีผลโดยตรงจากโครงการใดโครงการหนึ่ง จากข้อมูลการเฝ้าระวังความรุนแรงของเหตุการณ์ความไม่สงบ พบ ว่า ตั้งแต่เดือนมกราคม

2550 – ธันวาคม 2551 มีความรุนแรงจำนวน 1,837 ราย มีผู้บาดเจ็บ 3,933 ราย ผู้เสียชีวิต 976 ราย ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่เริ่มมีการจัดสานเสวนา โดยกระจายการเกิดเหตุการณ์มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ นราธิวาส 599 ครั้ง ปัตตานี 585 ครั้ง และยะลา 576 ครั้ง สงขลา 67 ครั้ง โดยมีพื้นที่ที่เป็นแกนนำการจัดสานเสวนา คือ อำเภอมายอ 40 ครั้ง ยะรัง 95 ครั้ง และ อำเภอเมือง ปัตตานี 69 ครั้ง ขณะที่อำเภอเมืองนราธิวาสเกิดเหตุการณ์ 52 ครั้ง (รายงานสถานการณ์เฝ้าระวังการบาดเจ็บจากความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้) และรายงานประจำเดือน เมษายน 2552 พบว่า ไม่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในเขตอำเภอเมืองนราธิวาส ส่วนอำเภอเมืองปัตตานีเกิด 5 ครั้ง และอำเภอมายอและยะรังเกิดขึ้นพื้นที่ละ 2 ครั้ง และถึงแม้จะไม่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ของการจัดเวทีสานเสวนาและเวทีสมัชชาสุขภาพได้ว่า มีความเชื่อมโยงกับการลดจำนวนของการเกิดเหตุการณ์หรือไม่ แต่ก็คาดว่า หากทุกภาคส่วนได้ร่วมมือกันก็เหมือนกับภาพต่อที่จะขยายเครือข่ายความร่วมมือออกไป และถึงแม้จะเป็นเพียงเฟืองเล็ก แต่ก็มีส่วนในการช่วยให้เฟืองใหญ่ทำงานได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร

1. การพัฒนาศักยภาพของผู้นำกระบวนการสุนทรียสนทนา โดยการจัดให้มีการเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในระดับพื้นที่และต่างพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินงานและสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

2. ควรจะมีกระบวนการการติดตามการขยายเครือข่ายเวทีสุนทรียสนทนา โดยติดตามทั้งกระบวนการในการจัดเสวนา ประเด็นที่ใช้ในการเสวนา รวมถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ครูสอนศาสนา ครู เป็นต้น

3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการเสวนา เพราะข้อมูลที่น่ามาประกอบการเสวนาควรจะได้มาจากตัวแทนจากทุกภาคส่วนจริง ๆ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่ประเด็นปัญหาซึ่งเป็นที่ยอมรับคือ “พหุวัฒนธรรม” นั้นหมายความว่า ต้องมีตัวแทนจากองค์กรที่มีความแตกต่างกันเข้ามาร่วม เช่น พระ บาทหลวง โต๊ะอิหม่าม เป็นต้น แต่สิ่งที่ปรากฏเป็นแนวทางเฉพาะศาสนาอิสลาม ซึ่งจะต้องไปทบทวนว่า ข้อมูลที่ได้รับมีการเบี่ยงเบนหรือไม่ และนี่เป็นบทบาทของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่จะร่วมคัดกรองกลุ่มเป้าหมายขึ้นต้น ก่อนที่จะการดำเนินงาน เพราะมิฉะนั้นจะทำให้ผลการดำเนินงานเบี่ยงเบนไปและปัญหาก็จะไม่ได้รับการแก้ไขได้ตรงประเด็น

4. นโยบายบางนโยบายสามารถดำเนินการได้ในพื้นที่โดยไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากรัฐบาลกลาง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลกลางมีการกระจายอำนาจบางส่วนสู่ท้องถิ่น เช่น การจัดการศึกษา ในท้องถิ่น การจัดการพื้นที่ในเรื่องการดื่มสุรา การจัดสหกรณ์และธนาคารอิสลามโดยจัดในรูปแบบสหกรณ์ตามแนวทางศาสนาอิสลาม เป็นต้น

5.ประเด็นพหุวัฒนธรรม ต้องมีความชัดเจนว่า กำลังเสวนาเกี่ยวกับวิถีมุสลิม วิถีมลายู หรือ พหุวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นจะมีผลกระทบต่อกันกลุ่มน้อยคือ คนไทยที่นับถือศาสนาอื่นและอาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งจะเป็นปฏิกริยาย้อนกลับเช่นเดียวกับที่เกิดในกลุ่มชาวไทยมุสลิม และเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาเช่นในปัจจุบัน

6.การติดตามผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดสานเสวนา จะต้องกำหนดตัวชี้วัดคือ อุปัตติการณ์ของเหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นพบในพื้นที่ที่ทำการบ่มเพาะสุนทรียสนทนาหรือไม่ รุนแรงอย่างไร มีการขยายกลุ่มหรือไม่ (เครือข่าย) มีอุปสรรคอย่างไร

7.ส่งเสริมประเด็นเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านการศึกษาในท้องถิ่น เศรษฐกิจ และสุขภาพ เพราะประเด็นเหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เช่น การจัดมาตรฐานการศึกษาในภาคใต้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและสถาบันปอเนาะ มีการจัดทำมาตรฐานของโรงเรียนเพื่อให้เกิดการแข่งขันกันในการพัฒนาระบบการเรียนการสอน เป็นต้น

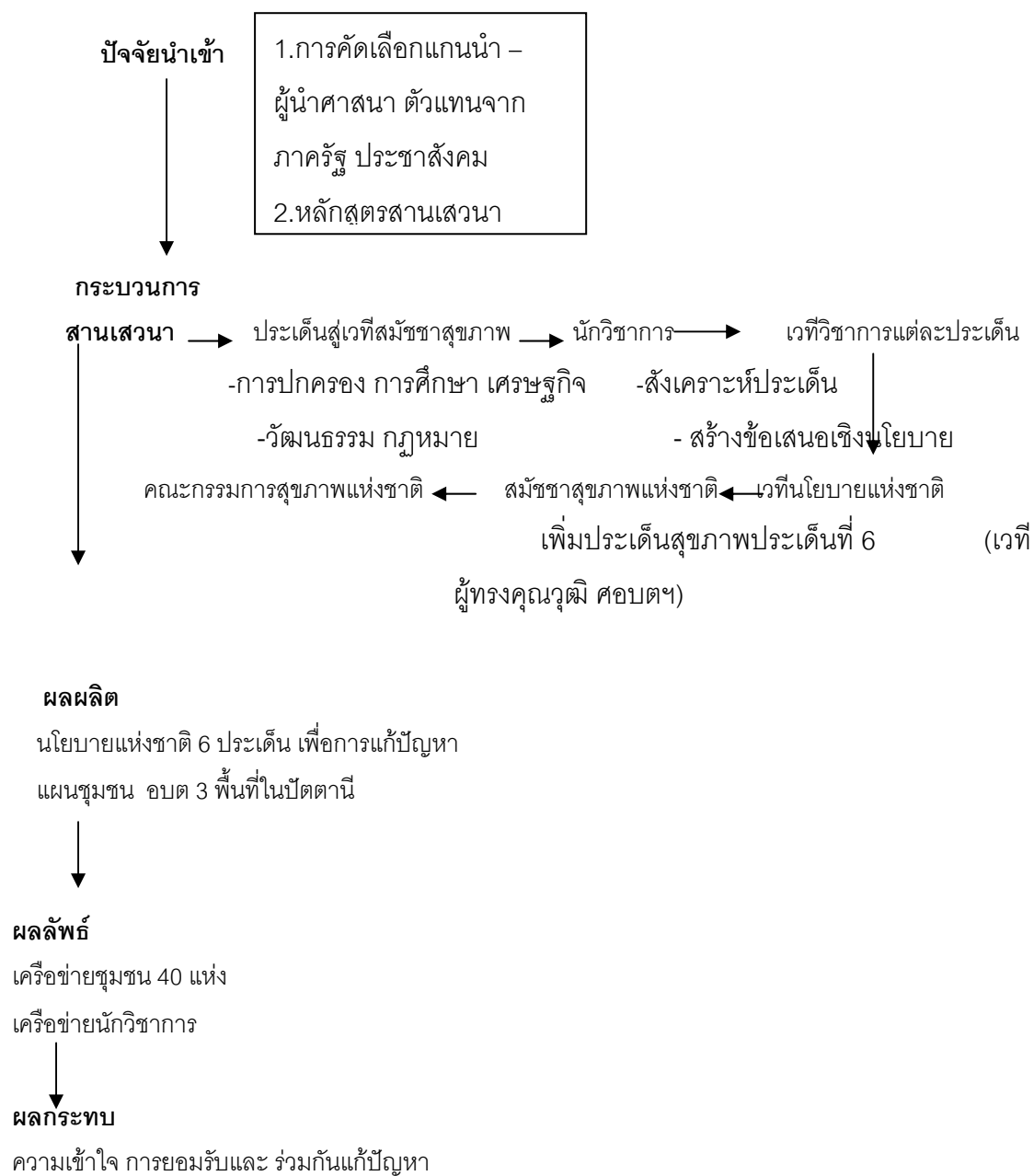
สรุป

สวรส ภาคใต้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการเยี่ยมฯ โดยมีนำแนวคิดในการจัดสานเสวนามาใช้เป็นเครื่องมือในการเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่ได้มีโอกาสพูดคุย และเสนอแนะถึงการแก้ปัญหาสี่ขภาวะกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นักวิชาการ และภาครัฐโดยเฉพาะผู้กำหนดนโยบาย จากการดำเนินงานในปีที่ 1 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดโดยมีการขยายของเครือข่ายโดยนำกระบวนการดังกล่าวไปสร้างเครือข่ายในพื้นที่ที่มีความรุนแรง และพบว่า มีการลดของอัตราความรุนแรงพื้นที่น่าร่งทั้ง 46 แห่ง มีการขยายเครือข่ายออกไปใน 40 ตำบล

นอกจากนี้ยังมีผลต่อเนื่องถึงการนำเอาความรู้และข้อเสนอแนะไปต่อยอดความคิดโดยมีนักวิชาการศาสนา นักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารเผยแพร่เพื่อตอกย้ำความเข้าใจในวิถีมุสลิม ที่ประกอบด้วย 6 นโยบายหลักเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ประกอบด้วย

- 1.การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่
- 2.การปฏิรูประบบความยุติธรรม
- 3.การปฏิรูประบบการศึกษา
- 4.การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ
- 5.การปฏิรูปสังคม ประเพณี วัฒนธรรม
- 6.สุขภาพ การแพทย์ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย

บทบาทของ สวรรส ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการสนับสนุนโครงการ
 เยียวยา ฯ นี้ นับได้ว่าเป็นการจัดการความรู้ให้เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม การเลือกกระบวนการ
 การมีส่วนร่วมเอื้อให้เกิดนโยบายทำให้ได้นโยบายที่มาจากหลายภาคส่วนแต่อาจจะขาดการเน้นใน
 การมองพหุวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ ทำให้ประเด็นนโยบายมีความจำเพาะในกลุ่ม
 ชาวไทยมุสลิมดังแสดงในแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิ 5 กระบวนการดำเนินงานนโยบายการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้

บรรณานุกรม

- 1.กัลยา เอียวสกุล และคณะ. รายงานโครงการภาคีสื่อสานสายสัมพันธ์สร้างสุข จังหวัดปัตตานี. (อัครา) 2550.
- 2.บรรจง ฟุ้งสง การวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2540 – 2550 วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีที่19 ฉบับที่ 2 ก.ค. - ธ.ค. 2551 29-43
- 3.มัสมัน มาหะมะ. อิสลามวิถีแห่งชีวิต. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ .2551
- 4.ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้(ศวชต) .รายงานข้อมูลสถานการณ์เพื่อการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ.www.deepsouthwatch.org.สืบค้นเมื่อ 6 พฤษภาคม 2552.
- 5.สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รายงานผลการดำเนินงานโครงการสมัชชาสุขภาพการเฝ้าระวังสังคมพหุวัฒนธรรมในชายแดนใต้ ปีที่ 2 (อัครา) 2551.
- 6.หมัดอุเด็น หมัดหมั่น. เอกสารประกอบการบรรยายวิชา กฎหมายอิสลาม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อัครา สงขลา ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- 7.อมรา ศรีสุชาติ สายรากภาคใต้ ภูมิลักษณะ ภูมิทัศน์ จิตลักษณะ เหมมีเทรตติ้ง กรุงเทพฯ. 2544
- 8.อุษมาน อิดริส. แปลจาก สิทธิของชนต่างศาสนิกในประเทศอิสลาม. โดย ศ.ดร.ศอลิห์ หุสัยน์ อัลอาบิด.เอดิสันเพลส. กรุงเทพฯ 2548.
- 9.อับดุลอะซีซ บินฮาฟิอีย์ ปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ : การจัดการศึกษาท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม.www.thaiNGO.org สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2552
- 10.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต.ปอเนาะอัตตลักษณ์ชุมชนชายแดนใต้.http://www.tjanews.org/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=109&Itemid=57&lang= สืบค้นเมื่อ 26 เมษายน 2552
- 11.Vatanasapt V. ประชา เสวนา: กระบวนการ สู่ ทางออก ใน ปัญหา ความ รุนแรง ของ ภาค ใต้ Citizens Dialogue: The Way Out of the Southern Thailand Violence. Songkhlanakarin J of Social Science & Humanities;14 (1)(jan-mar 2008):1-15.
- 12._____ คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้ สำนักงาน ก.พ.ร.และ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติธันวาคม ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ 2548
- 13.อับดุลอะซีซ บินฮาฟิอีย์ ปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ : การจัดการศึกษาท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม http://www.tjanews.org/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=109&Itemid=57&lang= สืบค้นเมื่อ 26 เมษายน 2552.